

Maailmanlopusta mahdollisuuksien tilaan. Lukiolaisten ja rippikoululaisten asenteet vaikuttamisen, tietämisen ja jakamisen esityksiin elokuvassa 2012 (2009)

Nina Maskulin
Helsingin yliopisto

Artikkelin lähtökohtana on monitasoinen tutkimuskeskustelu suomalaisen uskonnollisuuden muutoksesta 2010-luvulla populaarikulttuurin näkökulmasta tarkasteltuna. Artikkelini analysoi 14–19-vuotiaiden rippikoululaisten ja lukiolaisten (n=25) asenteita maailmanloppuelokuvaan 2012 (2009, Emmerich) ja asenteiden painotuksia kulttuurisen oppimisen viitekehyksessä. Väitän, että populaarikulttuurin tuotteet, kuten elokuva, muodostavat kulttuurisen oppimisen tiloja liittymällä todellisuuden kanssa asenteita rakentamalla tai purkamalla. Aika, tila sekä kuulumisen ja luottamuksen tunteet määrittävät nuorten tulkintoja, joissa otetaan käyttöön aikaisempia katsomisen kokemuksia ja tietoa, joilla suhdetta elokuvaan paikannetaan. Sovellan laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapaa elokuvan katsomiskokemuksen analyysissä. Tarkastelen elokuvan tapahtumia arvottavaa puhetta ja siinä rakentuvia asenteita vaikuttamisen, tietämisen ja jakamisen näkökulmista. Analyysini osoittaa, että nuorilla on yksilöllisten painotusten lisäksi yhteistä ihmisoikeuksien ja eriarvoisuuden ratkaisuja etsivä asenne. Asenteilla nuoret esimerkiksi tuottavat maailmanloppuelokuvaan ratkaisuja, joissa pääosa maailman ihmisistä selviää elossa.

Johdanto

Populaarikulttuuri kierrättää uskonnollista kuvastoa ja kerrontaa ja tarjoaa mahdollisuuksia tulkintoihin uskonnosta, henkisyydestä ja uskonnottomuudesta (Utriainen & Vesala 2020). Kertomus maailmanlopusta on toistuva teema populaareissa suuren yleisön elokuvissa. Maailmanloppu on uskonnollinen, poliittinen tai fiktiivinen fantasia, joka vastaa kysymyksen ketkä saavat elää ja keiden pitää kuolla. Kun kysymystä tarkastellaan tieteellisen ja teknologisen aikakauden perspektiivistä, myyttiin yhdistyy tutkitun tiedon, kulttuurin ja politiikan painotuksia. Maailmanloppukertomuksissa esimerkiksi ilmaston lämpenemistä ja sen aiheuttamaa ilmastonmuutosta voidaan tarkastella syy-seuraussuhteina, missä ihmiskunnan päätökset ja teot määrittelevät tulevaisuutta. Toisaalta maailmanloppuun liitetty uskonnollinen ja yliluonnollinen voidaan punoa osaksi ympäristön muutoksia erilaisiin kuvastoihin ja kerrontaan, mikä näkyy niin arkisessa ajattelussa ja populaarikulttuurissa kuin taiteessa (ks. esim. Bendle 2005; Bibb & Simon-López 2015).

Nykyaikaisen populaarin maailmanlopun näyttämönä on läntinen maailma, missä teknologia ja ihmisten toiminta käynnistävät globaalin tuhon. Elokuvien kerronta on kuitenkin sidoksissa

historialliseen kontekstiinsa (Herkman 2007, 80). Vuoden 1945 jälkeen maailmanloppua on merkinnyt ydintuho tai sen mahdollisuus, kuten elokuvissa *Viimeisellä rannalla* (Kramer 1959), *Sotaleikki* (Watkins 1965), *Mad Max* (1979) sekä *Sotaleikit* (Badham 1983). Ympäristötuhon seurauksia on 1960-luvulta lähtien tarkasteltu dystooppisissa fantasiaelokuvissa mm. sosiaalisen epätasa-arvon näkökulmasta elokuvassa *Maailma vuonna 2022* (Fleischer 1973), ilmaston muutoksena elokuvissa *Waterworld* (Reynolds 1995) ja *The Day After Tomorrow* (Emmerich, 2004), vesipulana Saara Saarelan *Veden vartijassa* (2022) sekä lajikatona ja ympäristötuhona elokuvissa *Noah* (Aronofsky 2014) ja *Aniara* (Kågerman & Lilja, 2018). Vuosituhannen lopun jälkeen myös muut apokalyptiset vitsaukset, kuten tartuntataudit ja elävät kuolleet ovat yhä globaalien tuhon tarinankerronnan teemoja 2020-luvun elokuvissa, videopeleissä ja suoratoistotarjoissa.

Vuosituhaten vaihteessa tietokoneiden kalenterin päättymisen pelättiin aiheuttavan digitaalisen tiedon tuhoutumisen ja paluun analogiseen maailmaan. Vuodelle 2012 ennustettu maailmanloppu puolestaan pohjasi esikolumbiaaniseen kalenteriin, jossa ennustukseen liitettiin tutkittua tietoa ja fantasiaa. Erilaiset tulkinnat maailmanlopusta kiersivät 2000-luvulla Internetissä ja sosiaalisen median alustoilla. Visuaalisesti vaikuttava, asteekkien astronomiseen kalenteriin perustunut tulkinta Maya-apokalypsista motivoi uushenkisiä toimijoita ja erilaisia sisälöntuottajia ja medioita. Talvipäivän seisauksen 2012 esitettiin todistavan esimerkiksi salaliitosta, jonka seurauksena ihmiskunta tuhoutuu planeettatörmäyksessä (Sitler 2006; NASA 2012). Uushenkisille toimijoille päivämäärä merkitsi käännettä kohti henkistä kehitystä ja kukoistusta (Restall ja Solari 2011). 2012-ilmiötä hyödynnettiin myös elokuva- ja televisiotuotannoissa sekä niiden markkinoinnissa.

Aineistonkeruussa käyttämäni, fantasiaa ja toimintaa yhdistävä maailmanloppuelokuva *2012* (2009) sai nimensä Maya-apokalypsina tunnetun ilmiön mukaan.¹ Elokuvassa eletään vuotta 2012. Geologit ovat jo 2009 raportoineet päättäjille maapallon ytimessä tapahtuvista muutoksista, jotka johtavat maapallon lämpenemiseen, mannerlaattojen liikkumiseen ja tuhotulvaan. Tieto kuitenkin salataan kansalaisilta, ja Kiinassa alkaa eliitin käyttöön tarkoitettujen arkkien rakentaminen. Elokuvan päähenkilö on amerikkalainen eronnut perheenisä, joka saa tietoa tulevastasta katastrofista. Hän pelastaa laajennetun perheensä, paikantaa pelastusaluksien sijainnin ja pääsee arkkiin. Loppukohtauksessa hän selvittää yhdessä poikansa kanssa arkin teknisen vian, ja arkki pääsee matkaan. Elokuvan juoni perustuu monelta osin esimerkiksi juutalaisten, kristittyjen ja muslimien pyhissä teksteissä esiintyvään vedenpaisumuskertomukseen.

Tarinassa maailmanloppu esitellään äkillisenä ympäristönmuutoksena ja globaalina luonnonmullistuksena. Päähenkilöiden tarina alkaa, kun isä ja lapset lähtevät lomailemaan Yellowstone kansallispuistoon. He havaitsevat muutoksia ympäristössä ja tutustuvat geologiaan ja vapaaseen toimittajaan, joilla on perusteltu näkökulma ympäristön poikkeaviin tapahtumiin. Perheenisä on ammatiltaan autonkuljettaja ja kirjailija, jonka työnantaja on miljardööri, joka saa kutsun lähteä pelastusalukseseen. Kun isä vie miljardöörin lapset lentokentälle, hän oivaltaa vaaran lähestyvän ja onnistuu maanjäristysten alkaessa paeta perheensä kanssa pienlentokoneella

---

¹ Elokuvan markkinoinnin kärkenä vuonna 2009 oli lyhyt mainosfilmi (IMDB, 2009), jossa kysyttiin: "How would the governments of our planet prepare six billion people for the end of the world? They wouldn't. Find out the truth. Google 2012". Hakukoneessa osuimen kärkeen nousi maksettu sisältö, joka johti fiktiivisen tutkimusinstituutin verkkosivuille, jossa tutkijat "uutisoivat tutkimustuloksista" ja näkymättömän planeetta Niburun tulevasta törmäyksestä. Markkinointi aiheutti levottomuutta erityisesti nuorten parissa. NASA toteutti *Google HangOut* -verkkotapahtuman marraskuussa 2012, jossa 11 tutkijaa purki Internetissä kiertäviä huhuja. (NASA 2012; Pickard 2008; Connor 2009; Tomaszewski 2012. Ks. myös Maskulin 2015.)

samaan aikaan kun ihmiset kuolevat tuhotulvissa ja maanjäristyksissä. He kohtaavat isän työnantajan ja lentävät Tiibetiin, missä pelastusalukset sijaitsevat. He löytävät reitin alukseen, joka pääsee matkaan tuhotulvan saavuttaessa Himalajan. Tulvien tyyntyneitä selviää, että merenpinta on laskeutumassa. Alukset suuntaavat kohti Afrikan eteläistä kärkeä.

Läntisessä visuaalisessa kulttuurissa kierrätetään kristillisiä kertomuksia ja sekulaareja, tieteellisiä ajatusleikkejä kriiseistä, tuhosta ja siitä selviämisestä. Elokvateollisuus tavoittelee erilaisilla tieteis- ja seikkailufantasioilla laajoja yleisöjä muun muassa käsittelemällä ja dramatisoimalla kyseisen kulttuuripiirin vallitsevia uskomuksia, elämäntyylejä, valintoja ja sosiaalista järjestystä. Elokuva on sosiaalinen teknologia, joka rakentaa todellisuutta representaatioilla, joihin yleisö muodostaa vuorovaikutussuhteen osallistumalla kuvitteluun, olemalla fantasian subjekti, toimija (De Laurentis 2004, 140–141; 146). Elokuvan katsomisen käytännössä on samastumisen lisäksi kyse kuvitellun ja todellisuuden limittymisestä, sekä viihdyttävällä että ajattelua muovaavilla keinoilla. Elokuva ja populaarikulttuuri hyödyntävät arkiajattelua ja osallistuvat siten todellisuuden rakentamiseen, muokkaamiseen ja esittämiseen.

Tuotanto- ja markkinointivaiheessa elokuvalla määritellään lajityyppien avulla implisiittinen yleisö, jolla – kuten lapsilla ja nuorilla – on sekä julkisia oikeuksia että kuluttajan asema (Lunt & Livingstone 2012, 42). Fantasiaelokuvan kerronnassa näitä oikeuksia laajennetaan tai kavennetaan. Samastaminen elokuvan kerrontaan, sen roolihenkilöihin, heidän olemukseensa ja toimintaansa tuottaa katsojassa tunteita: toivoa ja pelkoa (ks. esim. Talvio 2021, 52). Katsominen onkin opittu, sosiaalinen käytäntö, jossa katsoja muodostaa tunnesiteen elokuvan kerrontaan. Katsoja myös ajattelee: tunnistaa, myötäilee tai torjuu esityksiä elokuvan toiminnasta, jota kehystävät erilaiset arvot, normit ja uskomukset ja niiden visuaaliset tulkinnat (Sihvonen 1996, 28–32; Herkman 2007, 80; De Laurentis 2004, 146).

Elokvakerronta on siten argumentatiivista, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tarinan toiminnassa heijastuu todellista elämää jäljitteleviä normeja. *2012*-elokuvassa perheen isä on sekä päähenkilö, toimija että päätöksentekijä äidin sijaan. Juonen ja jännityksen takia luotettavat instituutiot esitetään elokuvassa salailevina ja maantiede fantastisena, jolloin voidaan myös lyhentää Yhdysvaltojen ja Tiibetin välimatkaa tuhansia kilometrejä. Katsoja hyväksyy tunnistetut elementit elokuvan tilassa, jossa fantastinen ja tuntematon herättävät sekä epäilyä että uteliaisuutta ja vaativat selitystä (Todorov 1975, 24–41; Korpua & al. 2021, 14, ks. Raamatun fantasiasta, Feldt 2014). Elokuvan visuaalisen kerronnan nopeus, kuvavirta ja fantastisen elementit rakentavat maailmaa, jonka toimijaksi katsoja liittyy elokuvan keston ajaksi.

Artikkelissa selvitan, millä tavoin rippikoulua ja lukiota käyvät nuoret (n=25) asennoituvat maailmanloppuelokuvaan *2012* ja miten elokuvan aika, tila ja samastumisen aikaansaamat tunteet vaikuttavat katsomisen situationaaliin käytänteisiin. Lähestyn kysymystä laadullisen asennetutkimuksen menetelmällä, ja hyödynnän asenteen ja kulttuurisen oppimisen käsitteitä elokuvakokemuksen tulkinnassa. Tutkimusasetelmassani yhdistän uskontotieteen, elokuvatutkimuksen, nuorisotutkimuksen, retorisen sosiaalipsykologian ja vastaanottotutkimuksen lähestymistapoja ja kysymyksenasetteluita.

Väitän, että populaarikulttuurin tuotteet, kuten elokuva, muodostavat kulttuurisen oppimisen tiloja limittymällä todellisuuden kanssa asenteita rakentamalla tai purkamalla. Aika, tila sekä kuulumisen ja luottamuksen tunteet määrittävät tulkintaa, jossa otetaan käyttöön aikaisempia katsomisen kokemuksia ja tietoa, joilla suhdetta elokuvaan paikannetaan.

Seuraavaksi esittelen uskonnon ja populaarikulttuurin aikaisempaa tutkimusta ja uskonnollisuuden muutoksen keskustelua nuorten kulttuurisen oppimisen konteksteissa – rippikoulussa ja lukiossa – joihin tutkimukseni liittyy. Sen jälkeen esittelen tutkimuksen käsitteet, teoreettisen lähestymistavan ja tutkimusaineiston. Analyysiluvuissa tarkastelen nuorten asemoitumista vaikuttamisen, tietämisen ja jakamisen kysymyksiin suhteessa elokuvan kerrontaan. Lopuksi tuon yhteen tutkimuksen lähtökohdat ja pohdin sen tuloksia suomalaisen uskonnollisuuden muutoksen näkökulmasta.

Aikaisempi tutkimus

Uskontotieteellinen näkökulma populaarikulttuuriin ja sen merkityksiin on usein 2000-luvun ilmiöihin paneutuvaa tutkimusta (ks. esim. Pesonen ja Rautalahti 2020; Pesonen, Lehtinen ja Myllärniemi, Blom 2011; Partridge 2004; Lynch 2005). Suomessa uskontotieteellisen tarkastelun kohteena ovat monesti populaarikulttuurin tuotteet, kuten elokuvat, televisiosarjat ja pelit, niiden sisällöt ja vastaanotto (ks. esim. Sjö 2007; Pesonen 2020a ja 2020b; Taira 2019b; Blom 2021; Rautalahti 2022).

Populaarikulttuurin kuluttaminen on erottautumisten lisäksi väline ilmaista kuulumista, suhteita ja sitoumuksia. (Moberg & Sjö 2014; Klingenberg & Sjö 2019). Kuulumista kuvataan osallistumisen kulttuurilla, jolla tarkoitetaan helposti saavutettavia, digitaalisia tiloja, joissa luovaa toimintaa ja osallisuutta toteutetaan ja arvostetaan (Jenkins 2006; ks. myös Livingstone & Sef-ton-Green 2016; Moberg & al. 2019). Median muutoksen myötä esimerkiksi faniyhteisöihin kuulumisen ja jäsenyyden, niiden ilmaisut ja osallistuminen toteutuvat sosiaalisen median alustoilla ja Internet-sivustojen yhteisöissä.

Yksilöllisiä merkityksiä ja yhteisöjen rakentumista digitaalisissa ympäristöissä on tarkastellut esimerkiksi Minja Blom (2021), jonka tutkimuksessa fantasian lajityyppiin kuuluvan *Buffy vampyyrintappaja* -televisiosarjan faniien tuottamat myytit ja jaetut rituaalit muodostivat ja ylläpitivät keskustelusivustojen faniyhteisöjä. Heidi Rautalahti (2019; 2022) selvitti postapokalyptisen *Last of Us* -videopelin pelaajien yhteisön rakentumista sosiaalisen median alustoilla ja merkityksenantoa videopelaajien parissa. Tomas Axelssonin (2008) tutkimuksessa tarkasteltiin elokuvakäytäntöä ja lempielokuvalle annettuja, olemassaoloa käsitteleviä merkityksiä ruotsalaisten yliopisto-opiskelijoiden parissa. Populaarikulttuuri tuottaa myös vastakulttuuria, rakentaa poliittisia näyttämöitä ja identiteettineuvotteluita suhteessa uskontoon, yhteiskuntaan ja yleisöihin. Marcus Mobergin (2007) etnografiassa kristityt *white metal* -muusikot ja Pasqualina Eckeströmin haastattelututkimuksessa (2022) iranilaiset *heavy metal*-muusikot ottavat kantaa asettumalla elämäntavallaan enemmistön arvojärjestyksestä ja uskonnollista lainsäädäntöä vastaan.

Artikkelini lähtökohtana ovat sosiologi Juha Kytömäen (1999) ja Satu Valkosen (2012) television merkityksiä luodanneet haastattelututkimukset lasten parissa ja uskontososiologi Lynn Schofield Clarkin (2003) yhdysvaltalaisissa perheissä tekemä etnografia, jossa vanhempien ja teini-ikäisten nuorten merkityksenanto elokuville ja televisiosarjoille kiinnittyi perheen katsomukseen ja yliluonnollista käsittelevään populaarikulttuuriin. Visuaalisen kulttuurin maailmat ja niiden jaetut kokemukset rakensivat vuorovaikutusta, osallistuivat lasten leikkeihin ja nuorten kuvitteluun uskomuksia vahvistavina tai avoimina mahdollisuuksina. Yksityisen ja kodin piirissä toteutettuina tutkimukset tuottivat näkökulmia populaarikulttuurin käytänteisiin ja perheiden arkiseen vuorovaikutukseen, mihin Clarkin tutkimuksessa kuuluivat olennaisena

tulkintakehyksenä perheiden maailmankuvat. Oma tutkimukseni kytkeytyy tähän kenttään tarkastellessaan maailmanloppuelokuvaan liittyvien uskomusten merkitystä nuorten parissa. Laadullista tutkimusta lukiolaisten ja rippikoululaisten elokuvakokemuksesta ei ole aiemmin toteutettu Suomessa.

Tutkimuksen konteksteina lukio, rippikoulu ja maailmanloppuelokuva

Haastatteluaineistossani toimitaan sekä todellisissa että kuvitelluissa nuorille tarkoitetuissa tiloissa. Lukiossa ja rippikoulussa nuoret ovat jäseniä yhteisöissä, joissa osallistutaan monipuolisesti maailmankuvan rakentamiseen. Koulu välittää kulttuurista tietoa yhteiskunnasta, maailmasta ja katsomuksista, ja rippikoulu siirtää jäsenilleen uskonnollisen yhteisön tietoa evankelisluterilaisesta uskonnosta. Elokuva *2012* ja sitä kommentoiva keskustelu rakentavat jaettavia merkityksiä, kun elokuvaa katsotaan yhdessä vertaisten kanssa heille tutuissa tiloissa, joiden kulttuuriseen oppimiseen liittyy käytänteiden ja symbolisen kielen omaksumista. Elokuva-kokemuksessa syntyy vuorovaikutuksellinen ja kollektiivinen tila, joka orientoi haastateltaviani käyttämään ja suhteuttamaan omaksumaansa tietoa kriittisesti yhdistämällä sitä menneeseen, nykyisyyteen ja kuviteltuun tulevaan.

Haastattelin nuoria elämänvaiheessa, jossa yksitoista haastateltavaa kävi peruskoulua ja osallistui rippikouluopetukseen, joka valmisti enemmistöuskontoon² kuuluvaan aikuistumisrituaaliin, konfirmaatioon. Neljästätoista lukiolaisesta kolme oli mukana evankelisluterilaisessa rippikoulussa vertaisohjaajana, isosena. Haastateltavista kaikki osallistuivat jonkin pakollisen katsomusaineen opetukseen. He olivat myös riippuvaisia vanhemmistaan ja elämänsä aikana erilaisissa taitekohdissa, joissa kysymys tulevaisuudesta on ajankohtainen.

Tilastollisesti pääosa haastattelemani nuorista kuuluu 2010-luvun enemmistöihin, kun heidän osallistumistaan tai jäsenyyttään tarkastellaan koulun enemmistöuskonnon opetukseen osallistumisen ja rippikoulun uskonnolliseen rituaaliin liittymisen kautta. Toisaalta peruskouluissa pakolliseen oman uskonnon tai elämänskatsomustiedon opetukseen osallistuvista oppilaita on tilastoitu 2010-luvulla eri tavoin kuin nykyään, eikä vertailukelpoista aineistoa ole saatavilla muista kuin enemmistöön kuuluvasta kristillisestä uskonnonopetuksesta ja elämänskatsomustiedosta (Tainio & al. 2019). Samoin evankelisluterilaisen kirkon tilastointi on muuttunut vuonna 2016 ja koskee rippikouluopetukseen ja konfirmaatioon osallistuneista vain jäsenistöä, ei koko ikäluokkaa. Nuorten elokuvankatselua on tilastoitu ikäryhmittäin, ja näiden tilastojen mukaan 15–19-vuotiaat katsovat televisiosta ulkomaalaisia elokuvia (Tilastokeskus 2021).

Vuonna 2014 evankelisluterilaiseen uskonnonopetukseen osallistui 92%, elämänskatsomustiedon opetukseen 4% ja islamin, buddhalaisuuden ja omassa uskontokunnassa annettuun opetukseen noin 4% peruskoululaisista (Kumpulainen 2014, 49; 109). Lukioissa katsomusaineiden suurimmat ryhmät olivat evankelisluterilaisen uskonnon (89,9%) ja elämänskatsomustiedon (6,1%) oppimäärän suorittaneiden ryhmät (Tainio & al. 2019). Evankelisluterilaisen rippikouluun ja siihen liittyvään konfirmaatorituaaliin osallistui vuonna 2012 koko maassa 85,6% ja

---

² Vapaaehtoiseen uskonnon opetukseen osallistutaan evankelisluterilaiseen rippikouluun seurakunnassa tai seurakunnan kesäleireillä kymmenien saman ikäisten, 14–15-vuotiaiden kanssa. Rippikoulua seuraa konfirmaation rituaali, jolloin nuori saa usein ristiriipuksen konfirmaatiolahjaksi. Elämänskatsomustiedon opettajat perustivat vuonna 1990 Prometheus-leirin tuki ry:n, jolloin uskonnottomat nuoret voivat osallistua vastaavaan, mutta poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumattomaan leiritoimintaan, jota myös juhlistetaan leirin lopuksi tilaisuudella ja protu-riipuksella.

pääkaupunkiseudulla 70,2% 15-vuotta täyttävien ikäluokasta (Kirkkohallitus 2012, 96). Uskonnottomalle Prometheus-leireille osallistui 2010-luvun alussa alle 1000 nuorta vuosittain ja 2020-luvun alussa yli tuhat nuorta (Protu.fi, n.dat).

Koulutusta koskeva lainsäädäntö määrää oppilaan legitiimin jäsenyyden lisäksi oikeuksia ja velvollisuuksia. Peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmat määrittelevät opetuksen sisältöjä yleisesti ja yhteisesti niin, että ”koulutuksen tasa-arvo vahvistuu koko maassa” (Opetushallitus 2004; 2014). Evankelisluterilaiseen opetus puolestaan vahvistaa ”kristityn elämää” aikuistumisrituaalissa (Kirkkohallitus 2001; 2017).

Tasa-arvotavoitteista huolimatta perheen ja suvun koulutus vaikuttaa nuoren koulumenestykseen. Samoin uskonnollisten sisältöjen siirtyminen sukupolvelta toiselle toteutuu perheissä, joissa osallistutaan aktiivisesti uskonnon harjoittamiseen (Tervo-Niemelä 2021; Forster & Werfhorst 2020). Voidaan ajatella, että myös muut sosiaaliset käytänteet, jotka liittyvät esimerkiksi elokuvien katsomiseen opitaan huoltajilta ja vertaisilta (taiteesta ks. Nagel & Ganzeboom, 2015).

Fantasiaa ja toimintaa yhdistävän amerikkalaisen populaarielokuvan pääasiallisena kohderyhmänä ovat lapsiperheiden ja teini-ikäisten ohella myös seikkailua ja toimintaa katsovat aikuiset (Krämer 2004, 358). Suomalaisessa elokuva-, televisio- ja suoratoistolevityksessä olleen populaarin maailmanloppuelokuvan *2012* kansallinen ikäraja oli elokuvalevityksessä 13 vuotta ja videolevityksessä 12 vuotta. Kuten koulun tai evankelisluterilaisen kirkon sisällöt on määriteltä ja tuotettu tietyille yleisölle, myös populaarielokuvien kerronta tuotetaan suunnitelmallisesti (Herkman 2007, 106–108). Tuotannon keskeinen osa on laaja markkinointi kohderyhmille, jotka elokuvan lajityyppi ennakoita määrittelee.

Nuorten osallistumista säädellään lainsäädännöllä, joka määrittää sisältöjen iänmukaista sopivuutta ja niiden omaksumisen käytänteitä. Elokuva, koulu ja rippikoululeiri ovat tiloja, joihin pääsy ei ole rajoittamatonta, vaan osallistuminen edellyttää legitiimiä jäsenyyttä, joka määrittyy esimerkiksi iän, vanhempien luvan tai pääsymaksun kautta. Tässä artikkelissa koulun, rippikoulun ja elokuvan käytänteissä korostuu oppiminen: niissä kohdataan ja käsitellään useista näkökulmista esitettyä tietoa maailmasta erilaisina painotuksina ja esityksinä. Niiden jäsenykset, symboliset ilmaisut ja kieli myös tuovat esille erilaisia tulkintoja maailmasta.

Kulttuurinen oppiminen näkökulmana sosialisatioprosessin tarkastelussa

Artikkelin teoreettisena lähtökohtana ovat kulttuurisen oppimisen ja asenteen käsitteet elokuvan tulkinnassa.³ Kulttuurisen oppimisen määritelmässä korostuvat esimerkiksi valmiudet omaksua kieliä ja toivottua käytöstä sekä yhteisöön kuulumisen legitiimejä sääntöjä, normeja ja arvoja. Samoin kulttuurisen oppimisenä käsitteen avulla tutkitaan edellisistä muodostuvia sosiaalisia käytänteitä, joilla toimijat ilmaisevat jäsenyyttä ja liittyvät ryhmän lisäksi yhteiskuntaan. (koulusta esim. Bourdieu 1977; Lave & Wegner 1991; Legare & Harris 2016; ks. myös Hakkarainen 2003; valmiuksista Tomasello 2016).

Lasten ja nuorten legitiimiä jäsenyyttä koulussa määritellään opetusta koskevan lainsäädännön ja opetussuunnitelman lisäksi luokittelemalla oppilaita iän, sukupuolen, äidinkielen, uskonnon

---

³ Asenteen käsitettä esittelen tarkemmin seuraavassa luvussa.

ja uskonnottomuuden perusteella. Juha Sihvosen (1996, 26–27) mukaan koulu ja media muistuttavat toiminnaltaan toisiaan: molemmat määrittelevät ja vaikuttavat siihen, miten asioita käsitetään niille varatuissa tiloissa. Koulu kuten ei mediakaan ole irrallaan nuorten todellisuudesta ja siihen vaikuttavista sosiaalisista, taloudellisista tai ympäristöä koskevista esityksistä.

Kulttuurisen oppimisen historiallista monitasoisuutta havainnollistaa ymmärrys pedagogisesta toiminnasta institutionaalisenä vallankäyttönä ja hallintana, missä merkityksiä legitimoidaan ja rakennetaan niihin liittyviä symbolisia esityksiä, sosiaalisia ryhmiä, pedagogisia tiloja ja opetukseen liittyvää kulttuurisesti määritettyä materiaalia (Bourdieu 1977, 109; Sakaranaho 2019, 19–20; Arragon & Beaman, 2015, 1–5). Näin tarkastellen evankelisluterilaisen ja ortodoksisen kristinuskon opetus on Suomessa 1920-luvulta lähtien ollut sidoksissa kansakunnan arvoihin ja rakentamiseen, julkiseen ja sosiaaliseen tilaan ja aikaan, juhlaan ja arkeen ja kuulumisen tunteisiin. Itsenäisyyden aikana enemmistöuskonnon ja valtion suhde on lainsäädännössä punoutunut osaksi instituutioiden toimintaa ja tehtävää, jotka toteutuvat arkisissa sosiaalisissa käytänteissä.

Uskonnonvapauslain (2003) uudistuksessa uskonnon itsemäärittely muuttui: huoltajien oikeuksia kavennettiin, ja 12–15-vuotiaiden oikeus päättää uskontokuntaan kuulumisesta ja tunnustuksettomaksi muuttuneiden katsomusaineiden valinnasta laajeni. Muutoksen vaikutukset näkyvät opetukseen osallistumisessa. Kirkon jäsenille pakolliseen evankelisluterilaisen tai ortodoksisen uskonnon opetukseen osallistuminen vähenee, ja elämäntutkimustiedon opetukseen osallistuminen lisääntyy (Sakaranaho & Salmenkivi 2007). Muutos on selkeimmin havaittavissa pääkaupunkiseudulla, missä on eniten vähemmistöuskonnon opetukseen osallistuvia sekä uskonnottomien perheiden lapsia ja nuoria. Uudistuksessa kuntien ohella koulut saivat laatia omat opetussuunnitelmansa (Rokka 2011, 112; ks. myös Sakaranaho 2019).

Opetussuunnitelmissa arvopohja on artikuloitu taitoina olla suhteessa toisiinsa ja yhteiskuntaan, mitkä konkretisoivat perusoikeuksia sekä kansainvälisiin sopimuksiin liittyviä lapsen- ja ihmisoikeuksia, tasa-arvoa ja demokratian edistämistä (Opetushallitus 2004; Opetushallitus 2003). Sakaranaho (2019, 23–26) toteaaakin, että suomalaisessa opetuksessa keskeisellä sijalla on vuodesta 1998 ollut tasa-arvo, mikä on muokannut katsomusaineiden opetusta yhdenmukaistamalla koulutuksen tavoitteita. Samoin se on siirtänyt opetuksen arvoja ja painopisteitä. Sosiaalisten käytänteiden muuttuessa yhteisiin symboleihin liittyvät merkityksien määrittelyt ja käytänteet muuttuvat samalla, mikä tulee esille mm. julkisessa keskustelussa koulujen kevätjuhlassa laulettu Suvivirrestä. Tässä keskustelussa katsomuksellisten vähemmistöjen oikeuksien rinnalle on tuotu enemmistön argumentteja kulttuurista ja perinteestä (Taira 2019a).

Median teknologinen ja sosiaalinen läsnäolo läpäisee lasten ja nuorten arkea koulussa, vapaa-ajalla ja kodeissa, mikä näkyy haastatteluissani esille tulleina viittauksina uutisaiheisiin, ajankohtaisiin keskusteluihin ja viihdemediaan. Media on arkisena ympäristönä tila, jossa ollaan vuorovaikutuksessa, viihdytään ja etsitään tietoa. Elokuvan katsomisen ja median käytänteet muotoutuvat kotona ja vertaisten kanssa kulttuurisen oppimisen näkökulmasta, jossa jäsenyys katsojayhteisössä sekä tilannekohtaisuus määrittävät sekä katsomisvalintoja että tulkintaa.

Lasten ja nuorten mediasuhteita säädellään perheiden ohella yhteiskunnallisesti. Kuvaohjelmien, kuten elokuvien kansallisissa ikärajoitteissa korostuu lasten ja nuorten suojaaminen markkinoinnilta ja sopimattomalta sisällöltä, joilla on vaikutusta lasten ja nuorten tunne-elämään, käytökseen, kulutustarpeisiin ja esimerkiksi ruokailutottumuksiin (Lunt & Livingstone

2012, 1–15). Sisältöjen lisäksi markkinointivaikuttamiseen osallistuvat myös algoritmit (Tuorila 2020, 7–8). Säätelyllä kaupallista mediaa sitoutetaan yleisen edun ohella kansallisiin arvostuksiin ja käsityksiin vastuusta.

Tilastollinen näkökulma lasten ja nuorten mediankäyttöön osoittaa median merkityksen laajuutta nuorten arjessa. Vuonna 2012 15–19-vuotiaista käytti sosiaalista mediaa päivittäin 86 prosenttia, ja Internet oli kolmanneksi tärkein vuorovaikutuskeino pitää yhteyttä ystäviin ja melkein yhtä yleistä kuin tapaaminen kasvokkain. (Tilastokeskus 2012; Myllyniemi & Berg 2013, 19; 31.) Nuorisobarometriin (2021) haastatellut 15–29-vuotiaat arvostavat tiedotusvälineitä (78%), sosiaalista mediaa (74%) ja koulua (67%) tiedonlähteinään kysyttäessä, mistä he saavat luotettavaa ympäristötietoa. Haastatteluiden aikaan kolme neljästä 15–17-vuotiaasta katsoi ulkomaisia elokuvia maksuttomilta kotimaisilta kanavilta; ennen haastatteluaineiston keruuta 2012-elokuvalla oli ollut televisiossa yksi esityskerta. (Tilastokeskus 2021; Elonet, n.dat.)

Suomessa 2010-luvulla eniten katsotuista elokuvista puolet tuotettiin Yhdysvalloissa, ja pääosa niistä kuului laajasti määritellyyn fantasian genreen, lajityyppiin⁴, jonka kerronnassa todellisuus ja mielikuvituksellinen limittyvät, ja mitä kehittynyt digitaalinen animaatio ja erikoistehosteet visuaalisesti vahvistavat (Samola 2012, 216; Suomen elokuvasäätiö 2004–2019). Hollywood-elokuvaa tuotetaan ja markkinoidaan lajityyppien perusteella kohdeyleisöille, joiden tekemää ostopäätöstä sisältöseloste ohjaa (Herkman 2007, 107–108). Tuho- ja maailmanloppuelokuvien lajityypin juonikonventiot pohjaavat kuviteltuun tuhoon. Tässä lajityypissä on elokuvan esitysteknisen kehityksen myötä tapahtunut siirtymä fantasiaan. Siksi maailmanloppuelokuvasta 2012 voidaan tietää jo etukäteen, että päähenkilö ja hänen lähipiirinsä selviytyvät visuaalisesti todenmukaisesta tuhosta muiden kuollessa väkivaltaisesti. Elokuvassa lajityyppiä yhdistellään, jolloin katastrofielokuvassa realismi ja fantasia voivat vaihdella esimerkiksi väkivallan esityksinä fantastisia olentoja, kuten zombieita kohtaan.

Hollywood-elokuvien esitykset pohjaavat yleisesti kristilliseen kulttuuriperinteeseen, ympäristöön ja siihen liittyvien ihmisten välisiä suhteita käsitteleviin normeihin ja arvoihin. Ne ovat katsojan tunnistamia, ja niiden esityskonventiot tähtäävät mahdollisimman laajaan lipputuottoon. Markkinointi ennakoii riskitekijöitä, kuten moraalisia vastakampanjoita, joiden taustalla on usein vaikutusvaltaisia kristillisiä toimijoita. Elokuvan 2012 konventionaalinen kerronta muuntelee juutalaiskristillistä vedenpaisumustarinaa, jossa keskeisiä ovat lasten ja vanhempien väliset ongelmat, laajennetun perheen ja isän rooli, ja ongelmien ratkaisuna ydinperheen selviäminen (Tasker 2004, 252–265). Samasta aiheesta valmistunut *Noah* (2014) muokkasi vedenpaisumustarinan esityskonventioita, minkä takia tuotantoyhtiö Paramount varoitti uskonnollisia katsojia ”taiteellisesta tulkinnasta” (Garcia 2014).

Edellisenkaltaiset tarinat ovat osa nuorten ja lasten kulttuurisen oppimisen ympäristöä, ja media ja sen sisällöt toimivat myös haastatteluissa nuorten valintojen ja arvioinnin kohteina. Sihvonen (1996, 28–31) tarkastelee koulun mediakasvatusta ajattelun taitoina, joissa omaksutaan

---

⁴ Fantasian lajityyppielokuvan määritelmä tässä artikkelissa on väljä. Fantasiaa, seikkailua ja toimintaa yhdistävä lajityyppi liittyy tuotanto- ja esitystapaan (animaatio, erikoistehosteet) ja tulee esille elokuvan maailmassa henkilöiden, tapahtumien ja esineiden ominaisuuksina liittyen tieteseen ja teknologiaan, roolihenkilöiden fyysisiin kykyihin tai tapahtumapaikkaan. Lajityyppiin liittyvä tunne, kuten jännitys, kauhu ja romantiikka, tuodaan esille markkinoinnissa. Näin tarkasteltuna esim. James Bond -elokuvat voivat olla sekä toiminta- ja seikkailuelokuvia että samaan aikaan myös fantasiaelokuvia. Aikuisille suunnatussa markkinoinnissa ei käytetä fantasian määritelmää, vaan elokuvat luokitellaan seikkailu-, vakoilu-, jännitys- ja toimintaelokuviksi.

kulttuurista arvonantoa, valintoja ja niihin liittyviä vastuita: katsomiskokemuksessa kuvittelu ja havainnot tarttuvat ajattelun rakenteisiin, jaettuihin ja yhdessä opittuihin kulttuuriin merkityksiin ja arvostelmiin. Herkman (2007, 29–33) paikantaa mediakasvatuksen tavoitteissa paradoksin, jossa erittelevän ajattelun oppiminen vastaa yhtäällä opetussuunnitelman valistuksellisiin tavoitteisiin, mutta samalla edistää suomalaisen tietoyhteiskunnan taloudellisia tavoitteita. Molemmissa lähestymistavoissa korostuu elokuvan katsomisen käytäntö, tila ja vuorovaikeus tulkintaa muovaavana osallisuutena, joka on erilainen vertaisten kanssa katsottuna, vanhempien kanssa kotona tai osana muodollista opetustapahtumaa.

Aineiston tuottaminen ja analyysin eteneminen

Aineistoni koostuu laadullisen asennetutkimuksen menetelmällä toteuttamistani haastattelusta 14–19-vuotiaiden nuorten parissa pääkaupunkiseudulla vuonna 2012. Elokuvan katsomisen jälkeen osa nuorista (N=25) osallistui haastatteluun joko yksin tai parin kanssa.

Artikkelin lähestymistapaa ja aineistonhankintaa on teoreettisen lähestymistavan rakentamisen ohella ohjannut kaksi seikkaa: haastateltavien ikä sekä katsomusaineiden opetus. Suomessa enin osa 15–19-vuotiaista asuu yhä huoltajan kanssa ja, kuten aiemmin tuli esille, he kuuluvat elokuvan kohdeyleisöön. Toiseksi haastateltavien yhteinen nimittäjä on se, että he saavat peruskoulussa tai lukiossa oman uskonnon tai elämänskatsomustiedon opetusta tai osallistuvat ikäryhmän parissa evankelisluterilaiseen rituaaliin valmistavaan opetukseen, rippikoululeirille. Haastateltavat päättivät itse osallistumisestaan elokuvan katsomiseen ja haastatteluun. Osa heistä on valtakulttuuria seuraavia, suomenkielisiä rippikoululaisia ja osa kansainvälisen lukion kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisia oppilaita.

Nämä rajaukset ovat menetelmällinen valinta, jonka tavoitteena on saada esille erilaisia kantoja ja niiden perusteluita populaarista maailmanloppuelokuvasta. En kerännyt haastateltavista muita taustatietoja siksi, koska kieleen tai uskonnolliseen yhdyskuntaan liittyvä kysymys voi ohjata nuoria itse tuottamaan ”uskontoa” haastattelupuheeseen ja uusintamaan luokittelujen käytäntöä. Nuoret tunnistivat esittelyn perusteella elokuvan katsomisen ja sen jälkeen toteutetun tutkimushaastattelun vuorovaikutustilanteeksi, jossa aikuinen on kiinnostunut heidän kannanotoistaan. Näyttämällä elokuvan ja toteuttamalla haastattelut olen rakentanut vuorovaikutukselle tilaa osana koulumaisen instituution käytäntöä ja luovassa toiminnassa haastateltavien kanssa.

Haastattelujen kesto vaihteli siten, että yksilöhaastattelut kestivät noin 7–15 minuuttia ja parihaastattelut 20–50 minuuttia. Haastattelut rakentuivat väittämille, jotka ohjasivat keskustelemaan elokuvan sisällöistä. Tällöin nuori saattoi myös tuoda esiin oman näkökulmansa ajankohdaksi keskusteluihin, punnita ongelmien syitä ja esittää niille ratkaisuja. Fantasia, kuten maailmanloppuelokuva, voi siten käynnistää poliittista ajattelua ja ottaa kantaa merkityksellisiin kysymyksiin, kuten esimerkiksi ilmastonmuutokseen (De Laurentis 2004, 140–141; Korpua & al. 2021, 14).

Elokuva 2012 toimi haastattelujeni visuaalisena virittäjänä. Siihen perustuvien kirjallisten väittämien tavoite oli tuottaa myönteisiä tai kielteisiä kannanottoja, argumentaatiota ja kantoihin liittyviä perusteluita (Pesonen & Vesala 2007, 43.) Väittämät oli johdettu elokuvan juonesta ja niitä oli seitsemän:

Väittämät elokuvassa 2012 (2009)	Toiminta
Pysyviltä vaikuttavat asiat voivat muuttua äkillisesti	Vaikuttaminen
Demokratiassa voi jokainen vaikuttaa omaan elämäänsä	
Ihmiset haluavat kuulla vain hyviä uutisia	Tietäminen
Monissa uskonnoissa ennustetaan maailmanloppu	
Tiede ja teknologia pelastavat tuholta	
Ihmiset toimivat epäitsekkäästi ja vaarantavat henkensä toisten puolesta	Jakaminen
Jos jaettavaa on vähän, osan voi jättää ilman	

Haastateltavat lukivat korteille kirjoittamani väittämät, jolloin haastateltavan ajattelu ja asemoituminen käynnistyivät (ks. visuaalisesta menetelmästä Maskulin 2015; Pesonen & Vesala 2007, 44). Väittämällä on erilaisia retorisia tehtäviä, joista aineistossani tuli esille kolme. Nämä rakensivat haastattelun keskustelua (Pesonen & Vesala 2007, 39). Ensinnäkin elokuvan yhteiseen katsomiskokemukseen liittyvät käytänteet ja keskustelu yhteisestä katsomiskokemuksesta virittivät haastateltavia käyttämään heille merkityksellistä, symbolista käsitteistöä. Keskustelussa esitetyille kannoille muodostettiin perusteluita ja tuotiin esille vaihtelevia näkökulmia. Tämä kertoo argumentaation retorisesta ulottuvuudesta (Rantanen & Vesala 2007, 29–30; Pesonen & Vesala 2007, 35). Asenne elokuvaan näyttäytyi aineistossa liikkuvana, jolloin puhuja saattoi lähestyä tai etäännyä jo valitusta kannasta tai vaihtaa sitä keskustelun edetessä.

Toiseksi väittämät rakentavat yhdenmukaisen, puolistrukturoidun rakenteen haastattelulle. Esimerkiksi elokuvan käänteeseen perustuva kirjallinen väittämä ("Pysyviltä vaikuttavat asiat voivat muuttua äkillisesti") lähti oletuksesta, että elokuvan esitykset (esim. perhesuhteiden tai ympäristön selvät muutokset) palautuvat haastateltavan mieleen. Haastattelupuheessa esitettiin kannanottoja, perusteluita ja varauksia, missä haastateltava hyödynsi luotettavana pidettyä tietoa, omaa kokemusta tai kuvittelua ja erilaisten ajatusmallien kokeiluja. Seitsemän väittämää perustui elokuvan representaatioihin ympäristön äkillisestä muutoksesta, demokratiasta, tiedonvälityksestä, tutkimuksen, teknologian tai uskontoperinteen tuottamasta tiedosta sekä tilan jakamisesta ja auttamisen periaatteista.

Kolmanneksi väittämät kuvasivat vaikuttamista, tietämistä ja jakamista toimintana. Elokuvan katsomiskäytännössä samastuminen roolihenkilöiden toimintaan toteutuu sekä yksilöllisenä että yhteisenä kokemuksena. Fantasiaa katsoessa katsoja voi kuvitella ja tuottaa erilaisia lähestymistapoja myös torjuttavana pidettävän kielletyn, väkivaltaisen ja vaarallisen kokemiselle (De Laurentis 2004, 141). Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistavassa ajatellaan, että tutkijan ja haastateltavan kielelliset ja ajatukselliset valmiudet kohtaavat keskustelussa ja jaetussa, sosiaalisessa todellisuudessa ja "asenne muodostuu kokonaisuudesta, jossa on lauseen lisäksi mukana myös sen esittäjä ja kohde." (Pesonen & Vesala 2007, 30; Rantanen & Vesala 2007, 26.) Asenteen käsitteen tarkastelu perustuu toimijoiden välisiin erimielisyyksiin, johon elokuva osallistuu sosiaalisena teknologiana ja toimijana vuorovaikutuksessa katsojien kanssa (Vesala & Rantanen, 1999, 15). Kulttuurisen oppimisen tavoin asenne on teoreettinen käsite, joka tulee esille erilaisissa kannanotoissa ja argumentaatioissa. Rantasen ja Vesalan (2007, 50–51) mukaan asenne on situationaalinen ja suhteinen kaikilla niillä tavoilla, joilla ihminen voi olla suhteessa todellisuuteen.

Haastattelutilanteessa aikuisen ja nuoren väliset kulttuuriset valtasuhteet, hierarkiat sekä yksilölliset ja yhteiset mieltymykset ja painotukset vaikuttavat tutkimuseettisiin ratkaisuihin (Maskulin 2015, 185–186). Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen periaatteena on tuottaa eettisesti kestävää tutkimustietoa merkittävästä yhteiskunnallisesta ryhmästä. Lapsi- ja nuorisotutkimukseen liittyy erityiskysymyksiä, kuten lasten ja nuorten toimijuuden ja osaamisen tunnistamista yhteiskunnallisesti tärkeän tiedon tuottajina (Strandell 2021). Tutkimuksen ja vapaaehtoisuuden painottaminen oli suunnitelmallista koulumaisissa, aikuisten organisoiman toiminnan olosuhteissa. Tämä tapahtui siten, että nuorten vapaaehtoisuus varmistettiin toistuvasti, ensin suullisesti ja sitten kirjallisesti instituution antaman tutkimusluvan lisäksi (lapsista ja nuorista, ks. Kuula 2011, n.pag.).

Ennen elokuvaa *2012* keskustelin haastateltavien kanssa sekä tutkimuksesta että haastattelun kulusta ja elokuvan katsomisen vapaaehtoisuudesta. Siten nuori saattoi pitää avoimena päätöksen suostumisesta ennen elokuvaa, elokuvan aikana ja jättää tulematta haastatteluun ilman erillistä ilmoitusta. Rippikoululeirin katsojista viidennes osallistui haastatteluun. Lukiossa järjestetyn elokuvaesityksen katsojista kaikki osallistuivat haastatteluun. Kaikki haastattelut alkoivat kirjallisen suostumuksen täyttämällä, päättyivät keskeytyksettä, ja osallistumisesta palkittiin elokuvalipulla. Haastateltavien nimet ovat pseudonyymeja, ja haastatteluihin liittyen tuodaan esille haastateltavan sukupuoli, ikä ja haastattelun konteksti.

Empiirisesti tutkimus kohdistuu haastateltavan kommentoivaan puheeseen (Pesonen & Vesala 2007, 32). Puheessa ilmeneviä asenteita ei oleteta pysyviksi, vaan niiden esittäminen on tilannekohtaista ja ne nähdään – jopa kulttuurisena oppimisena – ”tuloksina yhteistoiminnasta ja osapuolten välisistä suhteista” (Pesonen & Vesala 2007, 30.) Elokuvan toiminnan kommentointi tapahtui sekä lukiossa että rippikoulussa, joissa tulkintaa ohjasi sekä yhteisesti jaettu että luotettavaksi arvioitu tieto, jota puhuja sovelsi tai kokeili.

Tutkimuksen ennakoimattomin osuus oli haastateltavien motivointi. Tutkimusaineisto kerättiin niiden nuorten parista, joille keskustelu maailmanloppuelokuvasta oli mielekäs ja herätti kiinnostusta. Aiemmin tuli esille, että 14–15-vuotiaista rippikoululaisista vähemmistö kiinnostui haastattelusta, kun taas 16–19-vuotiaat lukiolaiset kertoivat motivaatiokseen uteliaisuuden ja tutkimuksesta oppimisen elokuvaan kohdistuvan ajattelun ohella.

Asema yksilönä ja osana yhteiskuntaa: vaikuttaminen symbolisena toimintana

Pesonen ja Vesala käyttävät toimintakehyksen käsitettä tulkinnoista, joilla jäsennetään todellisuutta, tapahtumia ja toimintaa (Pesonen & Vesala 2007, 39). Demokratia ja vaikuttaminen yhteiskuntaan ovat keskeisiä toiminnan tavoitteita koulun opetussuunnitelmissa. Nämä tavoittelevat oppisisältöinä demokraattisten käytänteiden omaksumista ja valmistavat oikeuksien käyttämiseen. Haastateltavat tunsivat symbolista vaikuttamista, kuten kansalaisoikeuksien käytänteitä sananvapaudesta, mielipiteen ilmaisusta ja äänestämisestä, vaikka kokemus vaikuttamisesta valintojen avulla vielä suurimmalta osalta puuttui. Demokratian ja vaikuttamisen toimintakehys tuli esille kannanotoissa, joissa jaettua, symbolista kieltä ja käsitteistöä otettiin käyttöön.

Elokuvassa *2012* (2009) vaikuttaminen on juonta ja roolihenkilöiden tavoitetta edistävä teema. Haastattelun väitteistä kaksi liittyy toimintaan, jossa valinnat vaikuttavat yksilöiden ja kanso-

jen oikeuksiin. Väite ”Pysyviltä vaikuttavat asiat voivat muuttua äkillisesti” kuvaa ennakoimattomia muutoksia, jotka käynnistävät elokuvan toiminnan. Elokuvan alussa tutkijat ottavat kantaa tulevaisuuteen, kun he saavat selville, että maailma on vaarassa tuhoutua. Väite ”Demokratiassa voi jokainen vaikuttaa omaan elämäänsä” viittaa elokuvan roolihenkilöihin Valkoisen talon hallinnossa ja tapahtumapaikkaan, Yhdysvaltoihin, missä demokraattiset käytänteet suojelevat kansalaisia. Elokuvassa käy ilmi, että kriisissä periaatteet eivät toteudu eikä kansalaisten pelastamiseksi ole suunnitelmaa.

Nuoret samastuivat sekä elokuvaan että omaan tilanteeseensa tekemällä eroa elokuvan esittämisen toiminnan ja oppimansa välillä. Seuraavissa lainauksissa tulee esille sekä elokuvaan otettu kanta että ajattelun käynnistyminen. Alekski kommentoi elokuvan tapahtumia, ja Jenna suhteutti elokuvaa ja eletyn todellisuuden yhdistelmää:

Väite: ”Pysyviltä vaikuttavat asiat voivat muuttua äkillisesti”

Alekski [T]oi väite koskee just sitä. Että asiat voi muuttua tosi äkillisesti. Vaikka ne vaikuttaa pysyviltä, esim maapallo. Niin.

Nina: Mm-m. Oisko sulla. Tulisko siitä leffasta muuta mieleen, mikä muuttuu äkillisesti?

Alekski: No siis toi, ainakin toi ihmisarvo siin muuttu äkillisesti. Että siin ei välitetty ninku ihmisistä, vaan rahasta. Että saatiin se projekti kuntoon.

Väite: ”Demokratiassa voi jokainen vaikuttaa omaan elämäänsä”

Jenna: No. Niin no siin vaan niinku, silleen ne, jotka oli siin demokratiassa tai silleen, oli niit johtajii. Niin ne silleen ties paljon enemmän kuin ne normaalikansalaiset.

Nina: Mm-m. Mitä sä siitä ajattelet?

Jenna: No, emm. Mun mielestä se on vähän väärin. Että kyl kaikkien pitäis tietää saman verran asioista.

Rippikoululaiset Alekski ja Jenna kuvasivat molempia väitteitä muutoksena, joka vaikuttaa jaettuihin merkityksiin ja sopimuksin vahvistettuihin järjestyksiin. Aleksin kommentissa ihmiselämän, rahan ja työn arvojärjestys muuttuivat. Jenna kommentoi vapaata tiedonvälitystä kaikille saavutettavana oikeutena, ja vertasi sitä elokuvassa esitettyyn salailuun. Aleksille ensisijaisena näyttäytyi ihmisarvo ja Jennalle vapaa tiedonsaanti. Molemmat etäännyivät elokuvan muutoksen ja demokratian esityksistä ja tukeutuivat omaan ajatteluunsa. Molemmat myös tunnistivat väittämän elokuvan tapahtumana, mutta ottivat käyttöön heille tärkeitä vastapareja kantansa perustelemiseen.

Kaikki haastateltavat ottivat myönteisen kannan ensimmäiseen väittämään ”Pysyviltä vaikuttavat asiat voivat muuttua äkillisesti”. Kommenteissa tuli esille tunteita, kuten surua ja myötätuntoa, kun nuoret samastuivat elokuvassa esitettyyn mullistukseen, kodin ja läheisten menetykseen ja selviämiseen. Lukiolaiset Ben, Abe ja Eero paikansivat elokuvassa esitettyjä muutoksia suhteina ihmisiin, ajatteluun ja luonnonlakeihin.

Ben: It has a lot to do with the film premise, where... I don't know... Everything went crazy for a family that was seemingly normal. And the thing... What were they? The particles?

Abe: How it changed the way humans think. Just like we are compassionate and helping out the people when disaster happens. It is the not only that we survived ourselves. It is also that society changes.

Eero: Kyl mä tosta itseasiassa varmaan oon samaa mieltä. Ja siis siin elokuvassa-han se tuli just sen maailmanlopun ja sen koko katastrofin kautta ilmi. Ja siis vaik se ehkä tuntuu tavallaan tosi ylitsevedetyltä ja epäuskottavalta, mut niinku kyl se on totta. Ett on aika paljon asioita, jotka tavallaan ottaa niinku automaattisesti tai ett ees ajattele.

Benin näkemyksessä sekä perhe että luonnonlait muuttuivat. Aben käsityksen mukaan elokuvassa tuli esille, että ajattelu muuttuu, koska vaikeuksissa ihmiset ovat myötätuntoisia ja auttavat toisiaan, koska kyse ei ole vain omasta selviytymisestä. Eero hyväksyi väitteen, vaikka hänen kantansa oli, että elokuvassa muutos oli epäuskottava. Väite johti Eeron pohtimaan suhdettaan arkipäivään ja sen itsestään selvään moninaisuuteen. Tulkinnassa korostuivat yhteisöllisyys ja tunne. Toimintakehyksenä oli turvallisenä pidetyn arjen muutos, mikä ei kuitenkaan muuta luottamusta ihmisiin ja heidän apuunsa.

Luonnossa ja ympäristössä tapahtuvaa muutosta kommentoineet haastateltavat esittivät varauksia elokuvan maailmanlopun kuvaukseen. Heidän mukaansa maailmanloppu liittyy pitkän ajanjakson aikana tapahtuviin kosmisiin muutoksiin, auringon sammumiseen tai ylipäätään luonnonlakeihin liittyvään energian ja aineen kiertoon. Myös ilmaston lämpeneminen ja lajinkato tuli kommentoissa esille. Näissä näkemyksissä hidas muutos huomataan vasta, kun jokin lakkaa olemasta, kuolee tai menetetään. Tällöin tulkintakehyks on realistinen ja ennakoitu: peruuttamattomia asioita tapahtuu tai ne ovat kaukaisessa tulevaisuudessa.

Elokuvassa *2012* roolihenkilöt jättävät kotinsa, kamppailevat tulevaisuudesta ja tekevät poliittisia valintoja ihmisten elämästä ja kuolemasta. Päähenkilön tavallisen perheen rinnalla elokuva seuraa vaikuttamista kansallisena ja kansakuntien päätöksentekona, missä toimijoina on vaikutusvaltaisia ammattilaisia. Roolihenkilöt ovat tutkijoita, toimittajia tai vallankäyttäjiä, rikkaita, kuninkaallisia, presidenttejä ja heidän neuvonantajiaan. Väite "Demokratiassa voi jokainen vaikuttaa omaan elämäänsä" on johdettu elokuvan päätöksentekoon liittyvästä toiminnasta. Lukiolaisten Venlan, Marin ja Hannan kommentoissa punnittiin oman toiminnan vaikutuksia, demokratian ongelmaa ja yksilön oikeuksia:

Venla: No siis- siinähan oli, että ne liput, niin nehän jaettiin vain niille, joilla oli eniten rahaa tai jotka oli silleen jotenkin geneettisesti sopivii tai älykkyydeltään sopivii tai vaikutusvallaltaan. Ett siin ei silleen normaalilla ollu varaa siihen tai edes mahollisuutta vaikuttaa asiaan. Ett se ei ollu- ett se on vähä sama juttu siinä, kun ett millo toi, olik se Vietnamin sota oli. [Nina: Joo.] Nii, nehän veti vaan syntymäpäivien mukaan niit ihmisiin sinne ja sit oli pakko lähtee. Ett jos silt kannalt kattoo, nii demokratiassa on kyl sillee äänestysmahdollisuus, ett voi hypoteettisesti ainakin vaikuttaa asioihin, mut sit se on ihan eri asia ett toteutetaaks ne asiat vai ei. Koska se on kumminkin, että jos valtaosa on sitä mieltä, ett ei toteuteta, nii sithän ei siin oo mitään välii, ett oot sä eri mieltä, vai.

Mari: Nii, ett vaikk yleisesti ajatellaan, ett pystyy äänestämällä, sun muuta. Mut ei siin elokuvassa ainakaan pystyny. Se oli vaan semmost, ett ne, joill on rahaa ja valtaa, nii ja nimeä, niin ne pelastettiin.

Hanna: Mutta se, että milloin joku päättää, että jos tulee joku... maanjäristys tai tällainen näin. [Karo: Mm. Ei just...] Niinkuin ne [äiti ja äidin puoliso] just oli tossa elokuvassa kaupassa. Niin ei ne itse pystyneet vaikuttaa siihen yhtään mitenkään. [Karo: Mm] Mutta sitten, sitten kun se [lähtö kotoa] tapahtui... niin sitten pystyi vaikuttaa vaan omilla teoillaan silleen, että mitä sen jälkeen sitten tapahtuu [Karo: Mm]

Venla esitti väittämälle historiallisia varauksia, Mari ja Hanna yhdistivät väittämän elokuvan kerrontaan. Sekä elokuvan että Vietnamin sodasta saamansa tiedon perusteella Venla kuvasi, miten demokratiassa enemmistön päätös ja oma kanta voivat olla ristiriidassa, ja ääritapauksessa loukata yksilön oikeutta elämään. Mari viittasi elokuvan tapahtumiin, missä ihmisten oikeutta tietoon ja elämään rajoitettiin, koska katastrofista tiesi ja aluksiin kutsuttiin vain ihmisiä, joilla oli varallisuutta ja valtaa. Hanna kommentoi elokuvan kohtausta, missä onnekaasta satumasta tai enteestä seurasi tavallisten päähenkilöiden mahdollisuus vaikuttaa elämäänsä.

Elokuvassa *2012* tapahtuva vaikuttaminen esitetään myös yhteisöllisenä toimintana. Pääosassa on perhe, jonka vanhemmuuden representaatiot ovat normatiivisia: elokuvan isät vaikuttavat lastensa elämään ja selviytymiseen, toisin kuin äidit, jotka lasten ohella ovat pelastettavia. Perheitä, uusperheitä ja yksinhuoltajuutta käsittelevissä seikkailu- ja toimintaelokuvissa päähenkilö onkin usein isä tai miessankari, jonka toiminta syrjäyttää naisen perheen toisena vanhempana (Tasker 2004, 253).

Elokuvassa esitettyyn kuvaan demokratiasta haastateltavat ottivat kielteisiä kantoja. Myös tätä väitettä⁵ kommentoitiin elokuvan lisäksi oman vaikuttamisen ja demokratian toimintakehyksessä. Osa nuorista oli saanut käyttää äänioikeuttaan presidentinvaaleissa ja kunnallisvaaleissa, ja osa ei vielä saanut äänestää, vaikka olisi halunnutkin. Perusteluissa tuli esille oma kokemus ja pohdintaa omasta äänestämisestä tai arkeen vaikuttavista päätöksistä.

Tom: Mutta en mä sitä itse koe silleen, että mä ite pystyn ihan konkreettisesti vaikuttamaan mun omaan elämäni demokraattisin keinoin. Koska niin. Koska se, että ketä mä äänestän vaaleissa, niin siin ei ole paljoo merkitystä. Jos tota presidentti voittaa vaalit vaikka 500 000 äänellä, niin se ei vaikuta yhtään mitään, että ”onneks mä en äänestänyt sitä, vaan sitä toista”. [Nina: Mm. No tota...] Sit jos miettii demokratiaa vaikka pienemmältä kannalta. [Nina: Mm] Esimerkiks vaikka mun koulussa, oon oppilaskunnan hallituksessa. Niin siinä taas pystyy paljon konkreettisemmin. Kun siellä, jos on kymmenen henkilöä, niin sitten taas mun ääni on ihan, sillä mun äänellä on paljon enemmän painoarvoa.

Viivi: Nii ja sit esimerkiks vaaleissa, hirveen monet tekee just silleen ihan turhaan. Että niinku ett ei yks, oma ääni vaikuta yhtään mitään. Nii voi olla, ett sekin siis vaikuttaa siihen, ketä sinne valitaan, tai siis, vaikuttaahan se jotenkin.

Hanna: Riippuu tietysti siitä, missä asemassa on yhteiskunnassa. Just joku Yhdysvaltain presidentti voi vaikuttaa omaan elämäänsä. Samalla se sit koskee koko maata. Sillain että ne on presidentille pieniä asioita lainausmerkeissä... sitten muille, niille kansalaisille ne on isoja asioita. Just esimerkiks että... No miten nyt

---

⁵ ”Demokratiassa voi jokainen vaikuttaa omaan elämäänsä.”

Suomessa on. Että yhdistytäänkö, että mennäänkö Natoon mukaan vai ei. Ja miten Kreikan nää kriisit, että erotetaanko ne eurosta vai ei. Just kaikki tämmöset. Kriisitilanteissa näkee, että miten maiden hallitsijat ja vallanpitäjät pärjää oikeassa elämässä, kun ne joutuu ajattelen kaikkien kannalta eri asioita.

Suoraan elokuvaan liittymättömät kommentit osoittivat haastateltujen nuorten valintaa ottaa mukaan ajankohtaista tietoa demokratian käytännöistä ja sen ongelmista, joita he olivat omak-suneet useista lähteistä: kotoa, peruskoulun ja lukion oppitunneilta ja uutismediasta. Tom mietti konkreettista vaikuttamista oppilaskunnassa, mutta äänestäminen kansallisissa vaa-leissa ei konkretisoitunut. Viivi näki vaikuttamisen merkityksen toisin: hänen mukaansa ääni-oikeus toteutuu sekä annettuna äänenä että äänestämättä jättämisenä. Hanna odotti päätök-sentekijöiltä harkintaa ja taitoja käsitellä kriisiä kaikkien kannalta. Rippikoulussa haastateltu-jen 15-vuotiaiden nuorten asemoituminen vaikuttamiseen poikkesi lukiolaisista, ja peruste-luissa toistui äänioikeuden puuttuminen.

Äkillistä muutosta koskevat kannanotot ilmaisivat yksilöllisiä ja yhteisiä kokemuksia. Nuoret nostivat kommentteissaan esiin tavallista arkea muuttavina olosuhteina myös kuvitellut per-hettä koskevat äkilliset muutokset, kuten sairauden ja onnettomuudet. Myönteiseen kantaan liitettiin varauksia, missä nuoret ottivat käyttöön heille merkityksellisiä vastineita erotuksena elokuvan esityksille. He vetosivat todellisiin muutoksiin maailmassa, kuten läheisissä perhe-suhteissa. Vaikuttamiseen liittyi puolestaan rajoitteita, kuten äänioikeusiän saavuttaminen. Kielteinen kannanotto koski elokuvan *2012* maailmanloppuesitystä, jota pidettiin epätodennä-köisenä ja epäuskottavana verrattuna luonnontieteelliseen tietoon.

Demokratiaa käsittelevään väittämään otettiin kielteinen kanta, joka koski elokuvassa esitettyä yhteiskunnallista päätöksentekoa ja ihmisoikeuksia rajoittavaa toimintaa. Niillä haastatelta-villa, joilla oli omia kokemuksia demokratian toteuttamisesta äänestämällä, väittämä kosketti omaa elämää, mikä ohitti elokuvan esitykset. Symboliset vaikuttamisen käytänteet olivat kai-kille haastateltaville kannanmuodostuksen lähtökohtana, ja alle 18-vuotiaat haastateltavat ku-vasivat keinoja, joilla voi vaikuttaa tulevaisuuteen.

Nuorten puheessa vaikuttamisen käytänteitä voidaan paikantaa kolmena toisistaan poik-keavana asenteena elokuvan äkillisen muutoksen ja demokraattisen päätöksenteon represen-taatioihin. Ensimmäinen asenne arvottaa vaikuttamista omana toimintana, josta seuraa toivot-tuja vaikutuksia ja niihin liittyviä tunteita, kuten huolenpitoa, luottamusta ja myötätuntoa. Muutosta arvotettiin kielteisenä elokuvan toimintakehyksessä, jonka representaatiossa valtaa käytettiin demokratian ja ihmisoikeuksien vastaisesti. Toinen asenteista kohdistuu demokraat-tisen vaikuttamisen käytänteisiin ja toimintaan nuorten eletyissä todellisuudessa ja etäänny elokuvan kerronnasta. Kolmas asenne paikantuu elettyyn todellisuuteen, liittyen poliittiseen päätöksentekoon ja äänioikeuden käyttämiseen. Asenteet kohdistuvat käytänteisiin, joissa kulttuurinen ja symbolinen toiminta kehystävät nuorille luotettavia selitysmalleja: luonnontie-teellisesti määriteltyä aikaa, kuulumista perheeseen ja yhteiskuntaan ja oikeutta osallistua pää-töksentekoon. Etäisyyden ottaminen elokuvan representaatioon osoittaa, kuinka tulkinnessa muodostuva toimintakehys rakentuu kulttuurisesti ymmärretylle järjestykselle ja jäsenyydelle siinä. Lave ja Wegnerin (1991, 34–37) kulttuurisen oppimisen mallissa osallisuus oppimisyh-teisössä merkitsee jatkuvuutta ja täyttä jäsenyyttä, joka tarkoittaa kuulumista yhteisöön. Kan-nanotoissa tuleekin esille myös tunteen merkitys asenteen ilmaisussa. Elokuvan katsomisko-kemuksessa tunteella on myös poliittinen ulottuvuutensa, kuten De Laurentis (2004, 141) ku-vaa fantasian ja toden limittymistä.

Uutiset, tutkimus, teknologia ja myytit elokuvassa: tietäminen nuorten toimintakehyksenä

Tietäminen ja tiedon muodostaminen on elokuvassa *2012* juonen kannalta kantava teema ja keskeinen osa kerrontaa ja draamallista ironiaa, kun katsoja tietää enemmän kuin elokuvan roolihenkilö (Talvio 2021, 52; 125). Elokuvakerronnan ja katsojan välille syntyy jännite suhteessa tietämiseen ja tietämättömyyteen, kun tietoa jaetaan ajankohtaisten tapahtumien, tutkimustiedon ja uskonnollisen tietämisen ja tulkinnan konteksteissa. Elokuvassa uskonnollista tietoa käytetään ennustamiseen ja tieteellistä tietoa salataan. Ympäristön muutoksia tulkitaan, oikeaa ja väärää tietoa jaetaan mediassa, tai tietoa etsitään konkreettisesti kirjahyllystä ja yhdistellään salaliiton paljastamiseksi. Katsoja on askeleen edellä päähenkilöitä, jolloin hän tietää mitä elokuvan maailmassa on tapahtumassa, ja samastumalla jännittää päähenkilöiden puolesta.

Tietoa tarvitaan elokuvassa sekä geologisten muutosten että myyttien tulkintoihin, yhteiskunnallisten ongelmien nimeämiseen ja niiden teknologisiin ratkaisuihin. Analysoin seuraavaksi haastatteluissa esitettyjä kannanottoja kolmeen tietämiseen liittyvään väittämään: "Ihmiset haluavat kuulla vain hyviä uutisia", "Monissa uskonnoissa ennustetaan maailmanloppu" ja "Tiede ja teknologia pelastavat tuholta".

Elokuvan uutislähetyksissä raportoidaan levottomuuksista, joukkoitsemurhista ja maailmanlopusta tai vakuutetaan, että kaikki on hyvin, ja elämä voi jatkua kuten ennenkin. Uutislähetyksillä on antagonistinen rooli: siinä missä kaupallinen televisio estää päähenkilöitä selviytymästä, riippumaton radiokanava ja lehdistö edistävät sitä. Kannanotot väittämään "Ihmiset haluavat kuulla vain hyviä uutisia" olivat sekä myönteisiä että kielteisiä. Perusteluissa pohdittiin toivoa siitä, että ongelmien tullessa esiin ne myös ratkeavat. Kielteinen kanta tai siihen esitetyt varaukset toivat esiin median vallankäytön ulottuvuuden. Riikan ja Benin kommentit viittaavat samaan elokuvakohtaukseen, jossa riippumaton radiotoimittaja kertoo uutislähetyksessään tulevasta maailmanlopusta.

Riikka: Niin, toisaalta ihminen on hirveen utelias. Ett kaikki... Sekin kun se [päähenkilö, isä] kuuli vaan vähän sitä juttua siltä tyypiltä [radiotoimittaja], hullulta joka oli siel vuorella [Yellowstonen kansallispuistossa]. Se [päähenkilö, isä] heti selvitti koko asian, vaikka se kuulosti pahalta. Mut sitten toisaalta, kyllähän aika usein, niiku ihan loppuun asti, yritetään toivoa, et nää [uutiset] ois hyviä, eikä välttämättä haluta kohdata kaikkee pahaa.

Ben: You mean the radio host? Well... At the time, when he was saying all those things, you know. At the time he seemed that he was kind of crazy. Does that proof for anything... But... I mean... If I had heard him on the radio then I would not believe him either. It is true people only want to hear good news because it makes you feel better, you know. People, they do not wanna push you like... All the good news and keep like all the negative news out. That is why the people do know about this because this would keep them more calm and think everything is okay... So it is kind a same idea as the... the... Was it the Marxist thing?

Elokuvassa päähenkilöt, isä lapsineen, kohtaavat Yellowstonen kansallispuistossa kaksi tiedonlähdettä, geologin ja radiotoimittajan. Geologilla on tutkimustietoa maapallon lämpenemistä seuraavista tapahtumista, radiotoimittajalla journalistista tietoa salaliitosta ja rakenteilla olevista aluksista. Tätä hän tukee myös uskonnollisella tiedolla. Kohtauksessa tutkimustietoa ja maailmanloppuun liittyvää uskonnollista tietoa esitetään rinnakkain.

Riikka perusteli kantaansa tietämisen tarpeena: uteliaisuus ja taito yhdistellä tietoa elokuvassa johtavat siihen, että isä pelastaa perheensä. Ben teki varauksia elokuvan radiotoimittajan uutisoinnin uskottavuuteen ja käytetyn tiedon lähteisiin. Perustelussa tuli esille median vallankäyttö, jolloin oikean tiedon arviointi on vaikeampaa. Filosofinen vertailu toi näkyville symbolisen ajattelun soveltamisen elokuvan tulkintaan, kun Ben lähestyi elokuvan uutisten representaatiota Marxin uskontokritiikin avulla.

Myönteisissä kannanotoissa tulee esille uutisten yhteiskunnallinen tehtävä kansalaisia rauhoittavana käytäntönä. Tätä strategiaa perusteltiin kohtauksella, jossa elokuvan päätöksentekijät eivät ottaneet vakavasti tai kielsivät tutkijoiden varoitukset, torjuivat globaalin ongelman yhteisesti ratkaistavana asiana. Tuhoon johtava tieto salattiin tai siitä tehtiin myyttistä ja marginaalista, kuten radiotoimittajan tapauksessa. Väitteeseen kielteisen kannan ottaneet etäännyivät elokuvan esityksistä ja perustelivat omaa oikeuttaan arvioida, ovatko uutiset hyviä vai huonoja. Näissä perusteluissa tuli esille, että tietoa tarvitaan, jotta yksilöt ja yhteiskunnat voivat valita erilaisista keinoista vaikuttaa. Elokuvassa esitettiin käsitys, että tieto tulevasta maailmanlopusta olisi lisännyt väkivaltaa. Haastateltavien näkemyksissä tietämättömyys taas esti elokuvan ihmisten mahdollisuuksiin toimia ja etsiä ongelmille ratkaisuja.

Tom: [N]iinku tossa leffassa, kun se Arnold Schwarzenegger siellä puhui että "ei mitään hätää ja kaikki on kunnossa" niin niin mä ajattelen, että sillä oli sellainen parempi vaikutus kuin sillä, että jos se ois sanonu, että me kaikki tullaan kuolemaan. Koska se ois taas tarkoittanut sitä että ois tullu kauhee, tällainen sekasorto ja niin. Ihmiset ois tappanu toisiaan ja mellakoinu ja kaikkea.

Timo: Mutta on se ihan kiva... mieluummin jotain huonompiikin uutisii kuin ei yhtään mitään uutisii. Että jotain on tapahtumassa ja sit ois ihan pimeen siellä, että ei yhtään hajua mistään. Ett kyl siitäkin tulee mellakoita ja kaikkea vastaavaa...

Julia: Mut sit tossa leffasakin, niin kyllä ne ois voinut vähän aikaisemmin kertoa, että maailma tuhoutuu...

Niko: Niin, että nekin olisi voinut tehdä sitä, mitä ne on halunnu aina tehdä.

Julia: Ja sitten jos on ihan vähän aikaa. Elää. [Niko: Niin vois olla perheensäkin kanssa] Niin. Sit vaik tuliskin sellainen sekasorto, kaaos ja anarkia, niin sit sillä ei ole niin paljon väliä, kun sitä ei ole niin kauaa.

Karo: Suurimmaks osaks joo, mut sit niinku, esim. tossa leffassa [Hanna: Mm] kun ne miettii, ett kertosne kansalle että "hei, te kuolette tossa puolen tunnin päästä"-tyyllillä. Niin kyllä ne varmaan haluu sinällään kuulla sen, että ne pystyy jättämään hyvästit. Mut toisaalta ne ei pysty vaikuttaan siihen asiaan enää mitenkään, mut...

Timo, Niko ja Julia sekä Karo lähestyivät väittämää hyvistä uutisista oikeutena saada tietoa ja tehdä asioita sen jälkeen. He korostivat tietämistä itsemääräämisoikeutena, ja toivat esille oikean tiedon tarpeet ja säännöstellyn tai perusteettoman tiedon väkivaltaiset seuraukset. Elokuvassa tieto on elämän ja kuoleman kysymys: tietämättömyydestä seuraa kuolema. Tämä tuli

näkyville kielteisissä kannanotoissa, joissa elokuvan esitykset ohitettiin. Rippikoulun isosena toiminut lukiolainen Tom piti elokuvan esitystä ja sen ratkaisua toimivana myös todellisessa tilanteessa. Analysoin Tomin muista poikkeava näkökulmaa tarkemmin seuraavassa luvussa.

Väitteeseen ”Tiede ja teknologia pelastavat tuholta” otettiin sekä myönteisiä että kielteisiä kantoja. Tieteen ja teknologian hyviä ja huonoja seurauksia ympäristölle pohtivat nuoret liittivät kantaansa perusteluita ihmisten vaikutuksesta ilmastonmuutokseen ja planeetan ja ihmiskunnan yhteiseen hyvinvointiin. Elokuva kommentoivissa myönteisissä kannoissa tuli esille tutkimuksen merkitys ja teknologia, joilla elokuvan päähenkilöt pelastaneet alukset rakennettiin. Kielteisissä kannoissa elokuvan juonta ja esityksiä muokattiin liittämällä mukaan nuorten omia pohdintoja. Elokuvan teknologisia ratkaisuja kehitettiin edelleen kommentoivissa, samoin kysymystä tieteellisestä ennustettavuudesta ja toiminnasta kaikkien hyväksi.

Elokuvasa tieteen ja uskontojen ennustusten tarkkuutta käsiteltiin rinnakkain, jolloin nuorten kannoissa tuli esille tiedon käyttämisen rajoitukset. Esimerkiksi ydinsota, Itämeren saastuminen ja maapallon lämpeneminen olivat nuorten esille nostamia ongelmia, joita ratkaistaan ihmisten ja valtioiden toimintana, johon kaikki eivät kuitenkaan osallistu.

Pihla: No mä oon vähän samoil kanteilla. [...] Että tiettyissä asioissa tiede ja teknologiahan, ne voi auttaa, mutta mä luulen, että siihen tarvitaan tietynlaista, niinku toivoo ja sellasta. Että ei se oo pelkästään niin, että tää tietokone pelastaa niinku joltain asialta. Että kyl se on ihminen itessään, ja sellanen.

Nader: Because like science and religion always had this argument, that religion is the right way and science has concrete evidence along the way. So at the end, it happened that religion was the only one that was right. But at the end, the scientist and those were the ones who actually made it out.

Ossi: No siis elokuvassa oli tietysti esitetty asia sillä tavalla, että tulee tosi isot luonnonmullistukset, joihin tiede ja teknologia ei mitenkään pysty, ett kaikki on ihan turhaa ja mayat tuhansia vuosia sitten jo tiesivät paremmin.

Elokuva esittää tutkimustiedon rinnalla toisenlaista tietämistä, uskonnollista tietoa, myyttejä ja salaliittoteorioita. ”Uskonto” on esityksiä uutisvirrassa, jossa kuvataan väkivaltaisia lahoja ja rituaalista toimintaa. Katastrofin edetessä aallot pyyhkivät yhdessä rukoilevien ihmisten, kirkkojen ja kristillisten symbolien yli. Lukiolainen Abe tulkitsi, että maailmanlopun käynnistäjänä ei ollut luonnonmullistus, vaan ”it was like God did it to us”. Rippikoululaiset Julia, Niko ja lukiolainen Joel torjuivat väitteen ”Monissa uskonnoissa ennustetaan maailmanloppu” ja kommentoivat elokuvan viittausta 2012-maailmanloppuhuhuun. He vertailivat tieteellistä selitystä Maya-myyttiin.

Julia: Niin emmä ainakaan usko, jos jossain ennustetaan maailmanloppua, niinku mayauskonnossa ennustetaan, että tänä vuonna tulis maailmanloppu. Niin emmä nyt usko siihen.

Niko: Niin. Kyl mäki ainakin enemmän johonki tieteeseen luottaisin, kun kuitenkin koko ajan seuraa asioita. Niin sieltä tulee varmaan varmempana.

Joel: Monissa uskonnoissa ennustetaan maailmanloppu. Siis joo. Siin maya... vai onks se uskonto. Mut siinäkin ennustetaan se, että tänä vuonna tulee maailmanloppu. Mut mä en oikeen usko, että se tulee oikein tänä vuonna. Se tulee vasta monen miljoonan vuoden päästä.

Ella: No siis henkilökohtasesti mä oon siis uskossa, vahvasti. Ja tota mä uskon siihen, mitä Raamattu sanoo, ja tota mä uskon, että asioit mitä Raamatus sanotaan, koska siis asioit on tapahtunu, mitä Raamatus on, niin mä uskon siihen, että niit tulee myös tapahtumaan. Ja mä en hirveesti tiedä siis, mitä muissa uskonnoissa puhutaan maailmanlopusta, mutta jos ne siinä elokuvassa oli niinku totta, ne mitä ne sano, ja siis varmaan onkin ihan niinkun fakta juttuja, mitä se sano, mikä sen nimi oli, sen [radiotoimittaja]miehen?

Nina: Charlie.

Rippikoululaiset Niko, Julia ja lukiolainen Joel kommentoivat väitettä nojautumalla tutkituun, luonnontieteelliseen ajatteluun. Lukiota käyvän Ellan kannanotto oli yhteneväinen elokuvan uskonnollisen tiedon esitysten kanssa ja hän hyväksyi väittämän "Uskonnoissa ennustetaan maailmanloppu" suhteutettuna luotettavana pitämäänsä tietoon. Ella oli haastateltavista ainoa uskonnolliseen tietoon vetoava nuori. Niko ja Julia ajattelivat, että maailmanlopputarinan tarkoitus on pelotella tai saada käyttäytymään ja ajattelemaan tietyllä tavalla. Lukiolainen Otso muisti, että rippikoulussa maailmanloppua ei ollut edes tarkoitus käsitellä, vaikka sen fantastiset ja humoristiset piirteet kiinnostivat.

Otso: Meinasin unohtaa, no onhan se... Siis mä tykkäsin riparil lukee niitä. Meiän ei pitäny lukea mitään tämmösiä asioita riparil, mut mä tykkäsin aina kääntää sen *Raamatun* loppuun, sit siel on se Johanneksen ilmestyskirja. Siteeraa sieltä, ku meil oli ne ihme ryhmäistunnat sillee, ett "Luitteko muuten, että nelipäinen lohikäärme syö maailman?"

Niko: Niinku Jumala rankasee tai...

Julia: Sit kun tulee viimeinen tuomio niin sit... sit vähän katottais, että kuka on ollu hyvä ja kuka on ollu paha.

Niko: Kuka saa jäädä henkiin. Tai siis... Päästä taivaaseen tai jotain.

Lukiolaiset Abe ja Ben pohtivat elokuvan tieteellistä ja uskonnollista juonta sisäkkäin, minkä he arvelivat puhuttelevan kristillistä elokuvayleisöä. Heistä elokuvan tieteellinen selitys maailmanlopun aiheuttajana oli kevyempi kuin uskonnolliset selitykset ja kristillinen symboliikka.

Ben: That was with the start that it was mentioned the... like this [...] that was to call the fact that most people are religious at the end. The most of the symbolism was religious.

Abe: Yes, exactly. It begun with the science stuff. Because it seemed like God caused problems. Like you said the Sistine Chapel and man separating from God. As if it was like God did this to us, or something. And then like... how... sort of like the Flood in the Bible. It seemed like God did it. And the science part was like... You know. Just like a covering up because we like to be hearing science stuff in a modern day. So. [...]

Nader: Yes because science would go lot in the detail in these situations. But on the other hand religion would just be on the top when you go that deep.

Elokuvan kerronnassa mahdottoman selittäminen tieteellisesti on yhtä perusteltua kuin uskonnollinen selitys maailmanlopulle. Benin mukaan elokuva väittää, että lopuksi ihmiset ovat uskonnollisia kuoleman edessä. Samoin ajatteli Nader: usko nousee päällimmäiseksi, kun olemassaolon kriisi syvenee. Hän toi myös esille, että elokuvan esitys on länsikeskeinen, koska maailmassa on uskomusperinteitä, jotka eivät tunne maailmanloppua. Fantastinen maailmanloppukertomus tuhotulvasta edellyttää Aben, Benin ja Naderin kannanotoissa uskonnollisten perinteiden, rituaalien ja symboliikan tuntemusta. Useimmat toivat esille uskonnonopetuksessa, rippikoulussa tai elämäkatsomustiedon opetuksessa saatua tietoa uskonnoista, mutta Aben ja Naderin perusteluissa näkyä koettu ja laajempi näkökulma.

Aben, Benin ja Naderin mukaan elokuvan ratkaisut olivat uskonnollisia siksi, että suurin osa elokuvan yleisöstä ymmärtää paremmin Raamattuun perustuvan viestin ja tarinan kuin luonnontieteellisen perustelun. Samankaltaisia havaintoja oli myös muilla haastateltavilla, ja elokuva asetettiin usein laajempaan kontekstiin, jossa pohdittiin elokuvan tuotannollista ulottuvuuksia, kuten käsikirjoituksen raamatullisia vaikutteita, Hollywoodin tuotantotapaa tai onnellisen lopun merkityksiä. Elokuvassa valinnat perustellaan kerronnassa ja roolihenkilöiden valinnoissa, minkä tarkoituksena on puhutella yleisöä ja, kuten aiemmin tuli esille, miellyttää mahdollisimman suurta ostavaa yleisöä. Samastuminen päähenkilöön on helpompaa, jos hän ei poikkeakaan katsojasta. Esitystapojen politiikka vahvistaa sisäryhmäidentiteettiä ja sosiaalista järjestystä käyttämällä stereotyyppioita (Herkman 2007, 82–83). 2012-elokuvassa amerikkalainen valkoinen perhe selviytyy, mutta eurooppalaiset, kiinalaiset, venäläiset, eteläamerikkalaiset ja intialaiset tuhoutuvat. Kerronta käyttää kognitiivisia, tiedostamattomia vinoumia, ja katastrofielokuvan kameran katse on valkoinen ja miehinen. Elokuvan lajityyppi toistaa normatiivista työnjaon esitystä, jossa elokuvien miehet ja pojat tarttuvat toimeen pelastaakseen valkoisia naisia: äitejä, tyttäriä tai tyttöystäviä (ks. esim. Tasker 1993; Mulvey 1989; elokuvan katseen tuottamisesta Menkes 2022; myös Herkman 2007, 82–84).

Tietämistä käsittelevät kolme väittämää kohdistuivat elokuvan journalistisen, tutkimuksen ja teknologian sekä uskonnollisen tiedon tuottamiseen ja käyttämiseen. Myönteisten kantojen ja elokuvan kommentoinnin rinnalle nuoret nostivat esiin keinoja, joilla katastrofin ongelmaa paikannetaan ja ratkaistaan. Sekä lukiolaisten että rippikoululaisten vastauksista hahmottuu asenne, jossa elokuvasta tunnustetaan kärjistävä väittämä, josta etäännyttään ja jota selitetään luonnontieteellisesti.

Kannanotoissa korostettiin oikeutta arvioida hyviä ja huonoja uutisia itse, tutkimustiedon ja teknologian merkitystä ja näiden aiheuttamia ongelmia sekä maailmanlopun merkityksiä pohdittavaa ymmärrystä. Samoin kuin vaikuttamista, myös tietämistä koskevasta kommentoinnista voidaan paikantaa kolme toisistaan poikkeavaa asennetta. Myönteinen asenne kohdistuu oikeuteen päättää omista asioistaan, myös äärimmäisissä tilanteissa ja ennen kuolemaa, mikä on vastakkainen elokuvan esityksille. Toinen myönteinen asenne paikantuu maailmanlopun jäsenyykseen, millä otetaan etäisyyttä elokuvaan nostamalla rinnalle kulttuurisesti luotettava selitys. Maya-kalenterin tulkintaa ja myytteihin liittyviä esityksiä 2012-maailmanlopusta arvotettiin myyttinä, ja samalla siihen liitettiin luotettava perustelu. Tietäminen rinnastui elokuvan esityksissä myyttejä yhdistävään ennustamiseen, jolloin tieteellinen tieto ja myyttinen tieto näyttäytyivät miltei yhtä pätevinä selitysmalleina maailmanlopulle.

Kolmas asenne hahmottuu kannoissa ja kommenteissa, joissa keskustellaan tietämisestä ja teknologiasta yhtä aikaa sekä ongelmina että ratkaisuina ihmisten toimista aiheutuneisiin ongelmiin. Elokuvasa *2012* toimintaa kehystetään toistuvasti moraalisisilla perusteilla siihen, miksi ihmisten luovuttamatonta oikeutta elämään voidaan loukata. Ehdottamalla vaihtoehtoja nuoret asemoivat itsensä toimijoina ottamalla käyttöön ajankohtaisia keskusteluja globaaleista ongelmista ja esittämällä niihin relevantteja ratkaisuja. Katsomiskokemuksessa vaihtoehtojen ajatteleminen ja esittäminen toteutettavissa olevina mahdollisuuksina on elokuvan vallan representaatioiden haastamista, mikä tapahtuu leikin, pelin ja kuvittelun toiminnallisessa kehyksessä (Goffman 1974/1986, 48).

Oikeuksien toteuttamiseen pyrkivä asenne ei koske yksin haastateltavien lähipiiriä, vaan laajenee koskemaan koko maailmaa. Asenteessa korostuvat jatkuvuus, oikeudet ja toimijuus, joissa tehdään valintoja ja otetaan niistä seuraavaa vastuuta koko maailmasta. Sosialisoinnin ja kulttuurisen oppimisen näkökulmasta elokuvalla *2012* toteutuu haastatteluissa vastakertomus, jossa elämää säilyttäviä ratkaisuja kehystetään mm. globaalien kansalaisuuden ja kuulumisen tekoja suunnittelemaan. Kuuluminen rakentaa kollektiivista identiteettiä, mikä on edellytyksenä muutosta edistävälle, yhteiskunnallisille liikkeille (Dubet & Thaler 2016, 563–564; Salonen & Konkka 2016, 146–149). Tämänkaltaisen osallistumisen ratkaisujen kuvittelemiseen ja kollektiivisen identiteetin rakentamiseen tulee esille 2010-luvun Suomessa mm. nuorten kansainvälisissä *Elokapina-* ja *Skolstrejk för klimatet* -liikkeissä.

Jakaminen elokuvan velvoittavana kysymyksenä

Maailmanloppuelokuvan lajityypin kerronnallisissa konventioissa väkivalta ja miljardien ihmisten kuolema muodostavat sosiaaliset olosuhteet päähenkilöiden selviytymiselle. Koska toimintaa seurataan ja esitetään päähenkilön kautta, muu maailma on sivullisen roolissa. Elokuvan *2012* kohtauksissa ihmiset jäävät joukoittain tulvan ja sortuvien rakennusten alle. Elokuvan fantastisessa vedenpaisumustarinassa murto-osa ihmiskunnasta selviää, mikä tuli esille nuorten kannanotoissa kahteen väittämään: ”Jos jaettavaa on vähän, osan voi jättää ilman” ja ”Ihmiset toimivat epäitsekkäästi ja vaarantavat henkensä toisten puolesta”. Väittämät jakamisesta yhdistävät tieteisfantasian ja tunnetun todellisuuden, jossa vauraus, etuoikeudet ja ravinto jakautuvat epätasaisesti. Elämän arvostaminen tuli aikaisemmin näkyville vaikuttamista käsittelevissä asenteissa. Seuraavassa myönteiset kannanotot ovat ehdollisia.

Ossi: Siihen liittyy semmoinen ikävä knoppitieto, että kun puhutaan ylikansoittumisesta ja tällaisesta, niin. Kun maailmassa on nyt se päälle seitsemän miljardii ihmistä, niin on laskettu, että maailman kaikki ruokavarat riittäis noin yhdelletoista miljardille ihmiselle, ja silti meillä on miljardi ihmistä, jotka näkee nälkää, että.

Valtteri: [V]altio päätti, että vaan tärkeimmät ihmiset, kenellä on taitoa jossain erityisessä alassa tai jos on rikas. Niinku sillä rahalla voi rakentaa sen arkin, minne ne ihmiset pääsi. Ja muut ihmiset voi jättää sitten kuolemaan pois. Ainakin siin elokuvassa.

Nina: Mitä sä ajattelet siitä?

Valtteri: No mun mielestä se on sillee tyhmää, koska kaikki ihmiset ovat omalla tavallaan erityisiä. Kukaan ei ole vain yksin erityinen. Kaikki on omalla tavallaan erityisiä.

Myönteisen kannanoton perusteluissa esitettiin myös näkemyksiä, että kaikkia ei voi pelastaa,

jolloin elokuvan esitystä pidettiin mahdollisena ja samalla pohdittiin käytännön toteutuksen rajoituksia.

Tom: No tota. Jos tota leffan kannalta, jos ajattelee, niin mä olen sen kannalla, että pitää pystyä ajattelemaan kylmäverisesti ja loogisesti. [Nina: Mm] [...] Osa pitää jättää ilman. Ja sitten taas, jos yritetään ottaa niin paljon kuin mahdollista sinne mahtuu, niin voi olla, että se aiheuttaa jotain muita ongelmia, kuten vaikka sitä, että ruokaa ei olis tarpeeks kaikille ihmisille, jolloinka sen sijaan, että oltais pelastettu enemmän ihmisiä, niin olis aiheutettu vaan enemmän tuhoa.

Jakamiseen liittyvä ratkaisu on ihmisoikeuksia koskeva kysymys, joka elokuvassa esitetään moraalisenä ongelmana. Sekä ihmisoikeuteen että näkökulmakeskeiseen oikean ja väärän määrittelyyn liittyy tunne oikeudenmukaisuudesta, joka oli nuorten puheessa yleisin perustelu kannanottoon. Elokuvasa jakamisen idea kiinnittyy populaariin ajatuskokeeseen, missä vastaajan ratkaistavana on valintoja, joista jokaisesta seuraa viattomien kuolema.

Lukiolaisen Ossin mainitsema tilastotieto globaalista eriarvoisuudesta kuvaa todellisuutta toisin kuin elokuvan *2012* esittelemä ajatuskoe. Lukiolainen Tom tarttui elokuvan luomaan ajatteluleikkiin tilaisuutena koetella filosofista päättelyä, jolla moraalinen ongelma voidaan ohittaa. Tom perusteli, miksi kaikkia ei pidäkään pelastaa tai miksi uutisissa voi valehdella, koska eniten ihmisille hyötyä tuottava ratkaisu on utilitaristisesta näkökulmasta myös paras ratkaisu. Pelastuneiden säätelyyn liittyvissä perusteluissa toistuivat elokuvan esitykset: kaikkia ei voi pelastaa, ihmisillä ei ollut tietoa katastrofista, laivoja oli liian vähän, niiden luokse ei ollut kuljetusta, paikkoja ei ollut kaikille eikä ruokaa pitkälle matkalle. Väitteen kielteisissä kannoissa käytiin keskustelua rikkaan pohjoisen ja köyhän etelän eroista ja globaalien epätasa-arvon ratkaisuista.

Nuoret toivat varauksissa esille laivoihin kuuluvien ihmisten taitoja ja ominaisuuksia. Miten hyödyllisiä ovat rikkaat, poliitikot, vanhat ihmiset sekä lapset? Kuinka moni ihminen antaa paikkansa laivassa toiselle ihmiselle? Väittämään ”Ihmiset toimivat epäitsekästi ja vaarantavat henkensä toisten puolesta” otettiin sekä myönteisiä että kielteisiä kantoja sekä asetettiin ehtoja, joista pääosa liittyi vastaajien omaan pohdintaan. Julia arveli, että hänen olisi vaikea luovuttaa lippunsa. Niko toi esille, että iäkkäät ihmiset saattaisivat toimia siten varmistaakseen nuorten selviytymisen. Sara ajatteli, että päättäjien on ajateltava omaa etua laajemmin ja pelastettava tavallisia ihmisiä. Jenna kommentoi, että ihmiset olisi pitänyt valita arvalla, ja monen mielestä tulevaisuudessa tarvitaan käytännöllisiä ja tärkeitä ammattilaisia. Yleisin myönteisen kannan perustelu epäitsekästä toimintaa käsittelevälle väitteelle oli, että vanhemmat toimisivat lastensa puolesta myös ääritilanteissa. Kielteisissä kannanotoissa nuoret esittivät varauksena, että vauraiden joukossa itsekkyyks on yleinen ja altruismi harvinainen käytäntö.

Elokuva innoitti monia haastateltavia kehittämään toimintaa, jolla jakamisen ongelmaa voidaan ratkaista. Harmittomana pidetty viihde, kuten fantasiaelokuva voikin olla lähtökohtana sekä leikille että yhteiskunnalliselle liikkeelle (Dubet & Thaler 2016). Lukiolainen Hanna alkoi suunnitella uudelleen pelastusalusten majoitustiloja, jotta mukaan saataisiin vähintään puolet ihmiskunnasta. Nader, Abe, Ben ja Matias tekivät realistisen suunnitelman, jonka päämääränä oli pelastaa enemmän ihmisiä kuin jättää kuolemaan:

Nader: Yes. I mean... If there are disasters and the economy is crashing. And the governments are crashing. So if they are paying money who are you really paying

to, so what are they going to do with the bills?

Ben: I was about to say that. Because... it is the end of the world, right? And everyone will work together. You don't need any money for anything. Money would have been useless at the point. The money would be stupid. They would have all worked together to make more arks and then put all the people in. [...]

Abe: Yeah, but like, even in Finland we have enough workers together easily for three arks or maybe more. [...]

Matias: But...If you like, cooperate, we can do anything.

Jakamista käsittelevät väitteet toivat esiin elokuvan *2012* ongelman, missä harvat päättävät miljardien kohtalosta. Kaksi väittämää toivat esille kantoja, joissa haastateltavien tunnetilat, havainnot ja asemoituminen näkyivät leikin ja pelin kehyksessä. Aiempi tutkimus osoittaa, että fantastisen pimeää puolta sovitetaan, muunnellaan ja kehitellään lähemmäksi omaa todellisuutta, uskomuksia ja sitä, mikä on mahdollista käyttämällä erilaisia havaitsemisen ja jaottelun periaatteita (Clark 2003, 224–229; myös Bourdieu 1998, 19). Keskustelussa haastateltavat etäänntyivät elokuvan maailman esityksestä, ohittivat ne kokonaan ja toivat esille omaa ajattelua ajankohtaisista ongelmista, tai muokkasivat elokuvaa kuvittelemalla ihmisoikeuksiin liittyviin ongelmiin vastaavia, globaaleja ratkaisuja.

Kuten vaikuttamista ja tietämistä käsittelevissä asenteissa, voidaan jakamista koskevista kannoista ja niiden ehdoista, varauksista ja kommenteista paikantaa kolme pääasiallista, toisistaan eroavaa asennetta. Ensimmäisen myönteisen asenteen kohteena on elokuvassa esitetty elämään ja kuolemaan liittyvä valinnan moraalinen ongelma, jota voidaan tarkastella myös elämän oikeuden riistämisenä. Asenne kohdistui siksi haastateltavien nuorten todelliseen tarpeeseen toteuttaa ihmisoikeuksia etsimällä globaaleja ratkaisuja, joilla voi tasata elämän välttämättömyyksiä. Toinen myönteinen asenne paikantuu epätasa-arvon hyväksymiseen teoreettista ajattelua soveltamalla, muokkaamalla itse väitettä tai elokuvan juonta. Elokuvan representaatiot käynnistävät ajattelun, missä vaikeasti ratkaistavaan ongelmaan kokeillaan erilaisia strategioita, pohditaan teoreettisia ratkaisuja, kehitetään käytännöllisiä lähestymistapoja ja yhteistyötä, jotta suurin osa ihmisistä voi selvitä. Kolmas asenne kohdistuu globaalin oikeudenmukaisuuden kysymykseen ja taloudelliseen epätasa-arvoon.

Miten elämän jatkuminen voidaan ratkaista, oli kysymys, joka nuorten kommenteissa toi esille yhdenmukaisia asenteita ja toimintaa, joilla voi lähestyä oikeudenmukaista maailmaa ja tasa-arvoisten mahdollisuuksien tilaa. Tällaisen näkökulman avulla puretaan todellisia ongelmia luovasti ottamalla vapauksia ja muuttamalla todellisuudessa vallitsevia rakenteita. Yksilöllinen ja yhteinen kokemus ja tulkinta muovautuvat elokuvan kanssa vuorovaikutuksessa, sitä lähestyen ja siitä etäänntyen. Tulevaisuutta ja kestäväää kehitystä käsittelevissä kyselytutkimuksissa suomalaiset nuoret nostavat esille kestävään kehitykseen vaikuttavista tekijöistä juuri globaalin oikeudenmukaisuuden, jolla on yhteys sekä ihmisoikeuksiin, ympäristön tilaan että työhön. (Salonen & Konkka 2017, 149; Kiilakoski 2021, 40.)

Lopuksi

Tässä artikkelissa selvitin Suomessa asuvien nuorten asenteita maailmanloppuun elokuvan *2012* katsomiskokemuksessa. Sovelsin laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapaa, koska elokuvan kerrontaa voidaan tarkastella myös argumentatiivisena ja kannanottoja esittävänä kerrontana. Nuoret kommentoivat – seitsemän elokuvasta johdetun väittämän ohjaamina – elokuvassa esitettyä toimintaa, jossa käsiteltiin vaikuttamista, tietämistä ja jakamista.

Haastateltavien puheeseen paikannettuja asenteita tarkasteltiin kulttuurisen oppimisen jaettuina käytänteinä, joissa tunteet, symbolinen kieli ja sosiaaliset suhteet välittyvät pedagogisissa tiloissa, kuten koulussa tai rippikoulussa perheen ja vertaisten ohella. Elokuvan katsomiskonteksti näyttäytyi myös tilana, jossa rakentui mahdollisuuksia kokeilevalle ajattelulle ja ratkaisuille, joita nuoret toivat haastatteluissa esille. Yksilöllisten painotusten lisäksi nuorilla oli joukko yhteisiä lähestymistapoja, kuten luonnontieteellinen ymmärrys maailmanlopusta ja valikoima ihmisoikeuksia tukevia ja globaalia tasa-arvoa edistäviä ratkaisuja.

Vaikuttamiseen, tietämiseen ja jakamiseen liittyvissä kannanotoissa paikantui asenteita, joissa korostuivat luottamus ja myötätunto. Asenteet nuorten omaan kokemukseen vaikuttamisesta ja äänioikeudesta toivat näkyville pohdintoja demokratiasta ja omista yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista. Tietämistä käsittelevä asenne kohdistui elämän jatkumiseen sekä oikeuteen saada tietoa ja päättää omista asioistaan. Asemoituminen maailmanloppuun toi yleisesti esiin luonnontieteen selitysvoiman.⁶ Muutos kirkon jäsenyyden merkityksen siirtymisestä on havaittavissa rippikoululaisten kommentoissa, joissa tunnustuksellisia kannanottoja ei ollut. Katsomusaineiden opetukseen osallistuvina haastateltavat tunsivat kristillisen uskontoperinteen ohella maailmanloppuun liittyviä uskomuksia.

Jakamista käsittelevät asenteet kohdistuivat elokuvan esittämään ihmisoikeuksien loukkaukseen. Elokuva kommentoiva asenne kytkeytyi nuorten puheessa toiminnaksi globaalien epätasa-arvon ratkaisemiseksi. Ihmisoikeuksien hylkäämistä käsiteltiin maailmanlopun kehyksessä myös ajatuskokeena, jossa miljardien kuolema voidaan hyväksyä. Kysymystä elämän jatkumisesta hyödynnettiin lisäksi luovassa puheessa, jossa nuoret muokkasivat elokuvan epätasa-arvoisia ratkaisuja ja olosuhteita siten, että useammalla ihmisellä olisi mahdollisuus jatkaa elämää. Näissä kannanotoissa asenne liittyi suoraan globaalien ongelmien ratkaisujen löytämiseen ja kehittelyyn.

Situationaalisen rakentuvan, muuttuvan asenne on käytänteitä ja toimintaa suuntaava. Sen kautta ihmiset ovat suhteessa todellisuuteen ja mielikuvitukselliseen samanaikaisesti. Sosiaalisen käytännön oppiminen rakentaa kulttuuristen kantojen valikoiman, jossa luova, vapauksia ottava ja vallitsevia rakenteita muuttava suhde ja asemoituminen maailmaan näyttäytyvät hyväksymisen sijaan mahdollisuuksina. Nämä tulivat esiin nuorten asenteina siten, että etäännyminen tai lähentyminen elokuvan esityksiin avasi tilaa keskustella ajankohtaisista, nuoria puhuttavista globaaleista ongelmista ja niiden ratkaisun tarpeista. Haastatteluissa asenne tuli esille toimijuutena ja suhteina kysymyksiin, jotka vaativat yhä suurempaa huomiota. Ajattelun taitojen lisäksi nuoret suunnittelivat keinoja keskeisten ongelmien ratkaisuksi. Nuorten kommentoissa paikantui yhdenmukaisia asenteita ja niitä tukevaa toimintaa, jota voidaan käyttää tavoittelemaan oikeudenmukaista maailmaa ja vaikuttamista yhteiskunnallisesti, kun elämän ja kuoleman kysymyksille etsitään ratkaisuja ihmisten, luonnon ja maailman suhteiden muuttuessa.

Kulttuurisen oppimisen näkökulmasta nuorten elämänpiirissä ”uskonto” tunnistetaan ja sen tuottamia merkityksiä analysoidaan, mutta elokuvan katsomiskokemusta tulkitsevana selitysmallina tässä aineistossa se on väistetty. Analyysi nuorten puheesta osoittaa, että rippikoululaisten ja lukiolaisten asenteet olivat lähellä toisiaan, kun käsiteltiin vaikuttamista ympäristöön

---

⁶ Yksi haastateltava toi tosin esille kristillisen vakaumuksensa, joka vaikutti tulkintoihin. Toinen haastateltava otti esille uskontoperinteet, joissa ei tunneta maailmanloppua sellaisena, kun se tulee esille elokuvan representaatioissa.

ja maailmaan. Nuorille maailmanloppu näyttäytyi sarjana kiireellisiä ongelmia, joiden ratkaisuksi he tarjosivat globaalia oikeudenmukaisuutta ja yhteistyötä.

Fantasian representaatiot ammentavat historiallisesta ajasta, jossa niitä tuotetaan, esitetään ja kulutetaan. Tutkimusaineisto kerättiin vuonna 2012 eri tavoin uskonnonopetuksen piirissä olevilta nuorilta. Heitä pyydettiin tulkitsemaan maailmanloppuelokuvaa ja sen merkityksiä medioituneen maailmanloppuennustuksen alla. Tällä hetkellä lasten ja nuorten kokemusmaailmassa ilmastonmuutokseen kytkeytyvät globaalit kriisit, kuten pandemiat ja luontokato muovaavat nuorten käsityksiä ja tunteita tulevaisuutta kohtaan. Uskontotieteellinen jatkotutkimus nuorten maailmankuvista, kulttuurisen oppimisen tiloista ja merkityksenannosta 2020-luvun ristiriitaisessa ympäristössä on tärkeää, jotta voidaan selvittää nuorten käsityksiä tulevaisuudesta aikana, jossa tuotantotapojen ja kulutuksen individualistinen moraalitilanne sekä ihmisoikeuksiin liittyvät, kestävään kehitykseen tähtäävät globaalit ratkaisut joutuvat vastakkain.

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

Aineisto: Yhteensä 25 haastattelua pääkaupunkiseudun rippikoululeireillä ja kansainvälisessä lukiossa. Haastattelut on toteutettu vuonna 2012. Aineistoa säilytetään Helsingin yliopiston Kulttuurien tutkimuksen osastolla. Kaikki haastateltavien nimet ovat pseudonyymejä.

2012

2009 Roland Emmerich, ohjaaja. Columbia Pictures. Sony Entertainment. Kesto 158 min.

Filmografia

Viimeisellä rannalla

1959 Stanley Kramer, ohjaaja. Lomitas Productions. United Artists. Kesto 134 min.

Sotaleikki

1965 Peter Watkins, ohjaaja. BBC. BFI. Kesto 44 min.

Maailma vuonna 2022

1973 Richard Fleischer, ohjaaja. Metro-Goldwyn-Meyer. Kesto 97 min.

Mad Max

1979 George Miller, ohjaaja. Village Roadshow Pictures. Warner Bros. Kesto 93 min.

Sotaleikit

1983 John Badham, ohjaaja. United Artists. MGM/UA Entertainment. Kesto 114 min.

Waterworld

1995 Kevin Reynolds, ohjaaja. Gordon Company. Universal Pictures. Kesto 135 min.

The Day After Tomorrow

2004 Roland Emmerich, ohjaaja. Centropolis Entertainment. 20th Century Fox. Kesto 123min.

Veden vartija

2022 Saara Saarela, ohjaaja. Bufo. B-Plan distribution. Kesto 101 min.

Noah

2014 Darren Aronofsky, ohjaaja. Regency Enterprises. Paramount Pictures. Kesto 138 min.

Aniara

2018 Pella Kågerman Hugo Lilja, ohjaajat. Meta Film Stockholm. SF studios. Kesto 106 min.

Brainwashed: Sex – Camera – Power

2022 Nina Menkes, ohjaaja. Menkes Production. EOS World Fund. Kesto 107 min.

Kirjallisuus

Arragon, Leo van & Lori G. Beaman

2015 Introduction. – Lori G. Beaman & Leo Van Arragon (toim.), *Issues in Religion and Education: Whose Religion?, 1–15*. Leiden: Koninklijke Brill.

Allen, Nick

2009 Nasa: world will not end in 2012. 17.10.2009.

<https://www.telegraph.co.uk/culture/film/film-news/6356140/Nasa-world-will-not-end-in-2012.html> (Luettu 6.10.2022)

Axelsson Tomas

2008 *Film och mening: En receptionsstudie om spelfilm, filmpublik och existentiella frågor*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.

Beaman, Lori G. & Leo Van Arragon

2015 (toim.) *Issues in Religion and Education: Whose Religion?* Leiden: Koninklijke Brill.

<https://doi.org/10.1163/9789004289819>

Bendle, Mervyn F.

2005 The Apocalyptic Imagination and Popular Culture. *The Journal of Religion and Popular Culture* 11: 1–42.

<https://doi.org/10.3138/jrpc.11.1.001>

Blom, Minja

2021 *Faniusi muutti elämäni: myytit ja yhteisölliset fanirituaalit televisiosarjojen Buffy vampyyrintappaja, True Blood ja Vampyyripäiväkirjat faniudessa*. Diss. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Bibb, Sheila & Alexandra Simon-López

2015 *Framing the Apocalypse: Visions of the End-Of-Times*. Boston, New York: Brill.

<https://doi.org/10.1163/9789004399440>

Billington, Alex

2009 2012's Institute for Human Continuity Website Launched. *FirstShowing.net*, 13.2.2009.

<https://www.firstshowing.net/2009/2012s-institute-for-human-continuity-site-launched/>

(Luettu 28.9. 2022)

<https://doi.org/10.24078/hemato.1970.1.7559>

Bourdieu, Pierre & Jean-Claude Passeron

1977 *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage.

Bourdieu, Pierre

1998 *Järjen käytännöllisyys*. Tampere: Vastapaino.

Clark, Lynn Schofield

2003 *From Angels to Aliens: Teenagers, the Media, and the Supernatural*. Oxford: Oxford University Press.

Connor, Steve

2009 *Relax, the end isn't nigh*. *The Independent*, 17.10. 2009.

<https://www.independent.co.uk/news/science/relax-the-end-isn-t-nigh-1804340.html>

(Luettu 28.9.2022)

<https://doi.org/10.24078/hemato.1970.1.7559>

De Laurentis, Teresa

2004 *Itsepäinen vietti: kirjoituksia sukupuolesta, elokuvasta ja seksuaalisuudesta*. Tampere: Vastapaino.

Douglas, Mary

1986 *How Institutions Think*. New York: Syracuse University Press.

Dubet, François & Henri Lustiger Thaler

2016 Introduction: The Sociology of Collective Action Reconsidered. *Current sociology*, 52 (4): 557–573.

<https://doi.org/10.1177/0011392104043491>

Eckerström, Pasqualina

2022 Extreme Heavy Metal and Blasphemy in Iran: The Case of Confess. *Contemporary Islam*, 16(2-3): 115–133.

<https://doi.org/10.1007/s11562-022-00493-7>

Elonet.fi

n.dat. Kuvaohjelmätietokanta. Pitkät elokuvat. https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet_elo-kuva_1486877. (Noudettu 26.1.2023.)

Forster, Andrea G. & Herman G. van de Werfhorst

2020 Navigating Institutions: Parents' Knowledge of the Educational System and Students Success in Education. *European Sociological Review*, 36 (1): 48–64.

<https://doi.org/10.1093/esr/jcz049>

Feldt, Laura

2014 *The Fantastic in Religious Narrative from Exodus to Elisha*. London: Routledge, Taylor & Francis Group.

<https://doi.org/10.4324/9781315728742>

Garcia, James

2014 Darren Aronofsky's Noah Now Comes With A Disclaimer. *We got this covered*, March, 1. <https://wegotthiscovered.com/movies/darren-aronofsky-noah-disclaimer/>. (Noudettu 26.1.2023.)

Granholt, Kennet, Marcus Moberg & Sofia Sjö

2014 (toim.) *Religion, Media, and Social Change*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315814339>

Hakkarainen, Kai

2003 *Tieteellinen kognitio, kulttuurinen oppiminen ja tiedon yhteisöllinen tuottaminen*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

<https://www.doria.fi/handle/10024/56756>

Herkman, Juha

2007 *Kriittinen mediakasvatus*. Tampere: Vastapaino

Jenkins, Henry

2006 *Fans, Bloggers, and Gamers: Exploring Participatory Culture*. New York: New York University Press.

Kiilakoski Tomi

2022 (toim.) *Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021*. Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) 169. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto.

Kirkkohallitus

2012 *Kirkon tilastollinen vuosikirja 2012. Statistisk årbok for kyrkan 2012*. Helsinki: Kirkkohallitus.

https://www.kirkontilastot.fi/vuosikirjat/Kirkon_tilastollinen_vuosikirja_2012.pdf

Klingenberg, Maria & Sofia Sjö

2019 Theorizing religious socialization: a critical assessment. *Religion* 49 (2): 163–178. <https://doi.org/10.1080/0048721X.2019.1584349>

Korpua, Jyrki, Irma Hirsjärvi, Urpo Kovala & Tanja Välisalo

2021 (toim.) *Fantasia: lajit, ilmiö ja yhteiskunta*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Krämer, Peter

2004 "It's aimed at kids- the kid in everybody". George Lucas, Star Wars and childrens' entertainment. – Yvonne Tasker (toim.) *The Action and Adventure Cinema*. London: Routledge.

Kumpulainen, Timo

2014 (toim.) *Koulutuksen tilastollinen vuosikirja*. Helsinki: Opetushallitus.

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/koulutuksen-tilastollinen-vuosikirja-2014.pdf>

Kuula, Arja

2011 *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. 2. uud. p. Tampere: Vastapaino.

Kytömäki, Juha

1999 *Täytyy kattoo, jos saa kattoo: sosiaalipsykologisia näkökulmia varhaisnuorten televisiokemuksiin*. Diss. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Lave, Jean & Etienne Wenger

1991 *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.

<https://doi.org/10.1017/CBO9780511815355>

Legare, Christinen H. & Paul L. Harris

2016 The Ontogeny of Cultural Learning. *Child Development*, 87 (3): 633–642.

<https://doi.org/10.1111/cdev.12542>

Livingstone, Sonia & Julian Sefton-Green

2016 *The Class: Living and Learning in the Digital Age*. New York: New York University Press.

Lunt, Peter & Sonia Livingstone

2012 *Media Regulation: Governance and the Interests of Citizens and Consumers*. Los Angeles: Sage.

<https://doi.org/10.4135/9781446250884>

Lynch, Gordon

2005 *Understanding Theology and Popular Culture*. Malden: Blackwell.

Maskulin Nina

2015 Laadullisen asennetutkimuksen menetelmä elokuvan vastaanoton tutkimuksessa. – Marleena Mustola, Johanna Mykkänen, Marja Leena Böök ja Antti-Ville Kärjä (toim.), *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*, 180–190. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Moberg, Marcus

2009 *Faster for the Master!: Exploring Issues of Religious Expression and Alternative Christian Identity Within the Finnish Christian Metal Music Scene*. Diss. Åbo: Åbo Akademi University Press.

Moberg, Marcus, Sofia Sjö, Ben-Willie Kwaku Golo, Habibe Erdiş Gökçe, Rafael Fernández Hart, Sidney Castillo Cardenas, Francis Benyah Mauricio Javier & Jó Villacrez

2019 From socialization to self-socialization? Exploring the role of digital media in the religious lives of young adults in Ghana, Turkey, and Peru. *Religion* 49 (2): 240–261.

<https://doi.org/10.1080/0048721X.2019.1584353>

Moberg Marcus & Sofia Sjö

2014 Mass-Mediated Popular Culture and Religious Socialisation. – Kennet Granholm, Marcus Moberg and Sofia Sjö (toim.), *Religion, Media, and Social Change*, 91–109. New York: Routledge.

Mulvey, Laura

1989 *Visual and other pleasures*. Language, discourse, society. Basingstoke: Macmillan.

<https://doi.org/10.1007/978-1-349-19798-9>

Mustola, Marleena, Johanna Mykkänen, Marja Leena Bök & Antti-Ville Kärjä
2015 (toim.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Myllyniemi, Sami & Päivi Berg
2013 *Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus*. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 49. Nuorisotutkimusverkosto.
[https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/08/Nuoria liikkeell%C3%A4 Julkaisu Nettiversio korjattu.pdf](https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/08/Nuoria_liikkeell%C3%A4_Julkaisu_Nettiversio_korjattu.pdf). (Noudettu 26.1.2023.)

Myllyniemi Sami
2017 (toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) nro 111. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto.

Nagel, Ineke & Harry B.G. Ganzeboom
2015 Art and Socialisation, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 7–14. Second Edition, Elsevier Ltd.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.10432-5>

NASA
2012 *Beyond 2012: Google+ Hangout with NASA 2012*.
<https://www.youtube.com/watch?v=KHXW9bZtgpc> (Luettu 1.10. 2022)

Nordenstreng, Kaarle & Osmo A. Wiio
2012. (toim.) *Suomen mediamaisema*. Tampere: Vastapaino

Närvä, Jaakko & Jussi Sohlberg
2020 (toim.) *Arvoituksia avaruudesta – Näkökulmia ufouskomuksiin*. Helsinki: Gaudeamus.

Opetushallitus
2003 *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003* [Määräys 33/011/2003]. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus
2004 *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004: oppivelvollisille tarkoitetun perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet; perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteet; lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteet; [Määräys 1/011/2004, Määräys 2/011/2004, Määräys 3/011/2004]*. Helsinki: Opetushallitus.

Ortner, Shelley B.
2006 *Anthropology and social theory: culture, power, and the acting subject*. Durham: Duke University Press.
<https://doi.org/10.1215/9780822388456>

Pekkarinen, Elina & Sami Myllyniemi
2019 (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) nro 140 Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto.

Pesonen, Heikki & Kari Mikko Vesala

2007 *Seurakunnat maaseudun kehittäjinä: uskonto paikallistason vuorovaikutuksessa*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Pesonen, Heikki, Elina Lehtinen, Nelli Myllärniemi & Minja Blom.

2011 (toim.) *Elokuva uskonnon peilinä: uskontotieteellisiä tarkennuksia länsimaiseen populaarielokuvaan*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Pesonen, Heikki & Tuula Sakaranaho

2020 (toim.) *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*. Helsinki: Gaudeamus.

Pesonen, Heikki & Heidi Rautalahti

2020a, Populaarikulttuuri. – Heikki Pesonen ja Tuula Sakaranaho (toim.), *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*, 242–252 Helsinki: Gaudeamus.

Pesonen, Heikki

2020a Ydinsodan kauhuista nopeutettuun ilmastonmuutokseen: Ekoapokalypsin kuvittelua länsimaisessa elokuvassa. – A. Viholainen, J. Kouri, & T. Mahlamäki (toim.), *Kuvittelu ja uskonto: Taustoja, tulkintaa ja sovelluksia*, 254–278. Tietolipas; Nro 264. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Pesonen, Heikki

2020b, Ufoelokuvat ja maailmanloppu. – Jaakko Närvä ja Jussi Sohlberg (toim.), *Arvoituksia avaruudesta - Näkökulmia ufouskomuksiin*, 218–236. Helsinki: Gaudeamus

Partridge, Christopher H.

2004 *The Re-Enchantment of the West. Volume 1, Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture, and Occulture*. London: T & T Clark International.

Pickard, Anna

2008 *2012: a cautionary tale about marketing*. *The Guardian*, 25 November.
<https://www.theguardian.com/film/2008/nov/25/2012-ronald-emmerich> (Luettu 28.9.2022)

Protu.fi

n.dat. Prometheus-leirin tuki ry:n verkkosivu.
<https://www.protu.fi/> (Luettu 1.10.2022)

Rantanen, Teemu & Kari Mikko Vesala

2007 *Argumentatio ja tulkinta: laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa*. Helsinki: Gaudeamus.

Rautalahti, Heidi

2019 "How Video Games Changed My Life": Life-Changing Testimonies and *The Last of Us*. *Gamevironments* 10, n. pag.
<http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:gbv:46-00107540-18>

Rautalahti Heidi

2022 *"I would rather contemplate big questions" – Imagining contemporary religion in digital games and among gamers from actor-centred and game-immanent perspectives*. Diss. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Restall, Matthew

2011 *2012 and the end of the world: the Western roots of the Maya apocalypse*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

Rokka, Pekka

2011 Peruskoulun ja perusopetuksen vuosien 1985, 1994 ja 2004 opetussuunnitelmien perusteet poliittisen opetussuunnitelman teksteinä. Diss. Tampere: Tampere University Press. Acta Universitatis Tamperensis, 1615.

Sakaranaho, Tuula & Eero Salmenkivi

2009 Tasavertaisen katsomusopetuksen haasteet: pienryhmäisten uskontojen ja elämäntietämystiedon opetus Suomessa. *Teologinen aikakauskirja* 114(5): 450–470. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/16248> (Luettu 1.9.2022)

Sakaranaho, Tuula

2019 The Governance of Religious Education in Finland: A State-Centric Approach? – Martin Ubani, Inkeri Rissanen and Saila Poulter (toim.), *Contextualising dialogue, secularisation and pluralism: Religion in Finnish public education*, 17–38. Religious Diversity and Education in Europe; No. 40. Münster: Waxmann.

Salonen, Arto O. & Jyrki Konkka

2017 Kun tyytyväisyys ratkaisee – nuorten suhtautuminen globaaleihin haasteisiin, käsitykset ihanneyhteiskunnasta ja toiveet omasta tulevaisuudesta. – Sami Myllyniemi (toim.), *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) nro 111. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto.

Samola, Juha

2012 Elokuva ja kuvatallenteet. – Kaarle Nordenstreng & Osmo Wiio (toim.), *Suomen media-maisema*. Tampere: Vastapaino.

Sihvonen, Jukka

1996 *Aineeton syli: johdatus audiovisuaaliseen tulevaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus.

Sitler, Robert

2006 The 2012 Phenomenon New Age Appropriation of an Ancient Mayan Calendar', *Nova Religio*, 9 (3): 24–38. <https://doi.org/10.1525/nr.2006.9.3.024>

Sjö, Sofia

2007 *Spelar kön någon roll när man räddar världen? Kvinnor, kvinnligheter och messiasmyter i SF*. Diss. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Strandell, Harriet Anita

2010 Etnografinen kenttättyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. – Kaisa Vehkalahti, Niina Rutanen, Tarja Pösö ja Hanna Lagström (toim.), *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*, 92–112. Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.

Suomen elokuvasäätiö

2004–2019 Elokuvaluovi-julkaisut.

<https://www.ses.fi/tietoa-elokuva-alasta/tilastointi-ja-tutkimus/elokuvavuosi-julkaisut/>
(Luettu 1.9.2022)

Tainio, Liisa, Arto Kallioniemi, Risto Hotulainen, Maria Ahlholm, Raisa Ahtiainen, Mikko Asikainen, Lotta Avelin, Iina Grym, Jussi Ikkala, Marja Laine, Ninni Lankinen, Katju Lehtola, Esko Lindgren, Irene Rämä, Tuomas Sarkkinen, Marja Tamm, Emilia Tuovila & Niklas Virkkala

2019 Koulujen monet kielet ja uskonnot: Selvitys vähemmistöäidinkielten ja -uskontojen sekä suomi ja ruotsi toisena kielenä -opetuksen tilanteesta eri koulutusasteilla. Nro 11/2019. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-640-9>

Taira, Teemu

2019a Suvivirsi ja kristinuskon ”kulttuuristuminen” katsomuksellisen monimuotoisuuden aikana. *Uskonnontutkija – Religionsforskaren*, 8 (1): n.pag.
<https://doi.org/10.24291/uskonnontutkija.v8i1.83000>

Taira, Teemu

2019b Reading Bond Films through the Lens of “Religion”: Discourse of “the West and the Rest”. *Journal for Religion, Film and Media* 5(2): 119–139.
<https://doi.org/10.25364/05.05:2019.2.7>

Talvio, Raija

2021 *Matkalla kohti. Elokuvan dramaturginen analyysi*. Aalto-yliopiston julkaisusarja 3/Espoo: Aalto ARTS Books.

Tasker, Yvonne

2004 The Family in Action. – Yvonne Tasker (toim.) *The Action and Adventure Cinema*, 253–266. London: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203645154>

Tasker, Yvonne

1993 *Spectacular Bodies: Gender, Genre, and the Action Cinema*. London: Routledge.

Tasker, Yvonne

2004 (toim.) *The Action and Adventure Cinema*. London: Routledge.

Tervo-Niemelä, Kati

2021 Religious upbringing and other religious influences among young adults and changes in faith in the transition to adulthood: a 10-year longitudinal study of young people in Finland. *British Journal of Religious Education* 43 (4): 443–457.
<https://doi.org/10.1080/01416200.2020.1740169>.

Tilastokeskus

2012 Yhteisöpalveluiden käyttö

https://www.stat.fi/til/sutivi/2012/sutivi_2012_2012-11-07_kat_004_fi.html.

(Noudettu 26.1.2023.)

[https://doi.org/10.12968/S2514-9768\(23\)90378-9](https://doi.org/10.12968/S2514-9768(23)90378-9)

Tilastokeskus

2021 Joukkoviestintä. Televisio. Television katselu ohjelmatyypeittäin. Suosituimmat televisio-ohjelmatyypit ikäryhmittäin 1981–2017: alle 25-vuotiaat. Tilastokeskus.

https://pxhopea2.stat.fi/sahkoiset_julkaisut/joukkoviestintatilasto/html/suom0004.htm.

(Noudettu 13.9.2022.)

Todorov, Tzvetan

1975 *The Fantastic : a Structural Approach to a Literary Genre*. Ithaca: Cornell University Press.

Tomasello, Michael

2016 Cultural Learning Redux. *Child Development*, 87: 643–653.

<https://doi.org/10.1111/cdev.12499>

Tomaszewski, Jason

2012 End of the World Dec. 21? Discuss the Mayan Calendar. *Education World*.

https://www.educationworld.com/a_lesson/long-count-calendar-end-of-the-world-lessons.shtml (Luettu 22.9.2022.)

Tuorila, Helena

2020 Lapsi kuluttajana digitaalisessa kaupallisessa mediassa. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 4 2020.

[KKV:n selvityksiä 4/2020: Lapsi kuluttajana digitaalisessa kaupallisessa mediassa](https://www.kkv.fi/kkv:n_selvityksia_4/2020:_Lapsi_kuluttajana_digitaalisessa_kaupallisessa_mediassa).

(Noudettu 26.1.2023.)

[https://doi.org/10.12968/S2514-9768\(23\)90378-9](https://doi.org/10.12968/S2514-9768(23)90378-9)

Ubani, Martin, Rissanen & Poulter, Saira

2019 (toim.) *Contextualising Dialogue, Secularisation and Pluralism: Religion in Finnish Public Education*. Religious diversity and education in Europe; Vol. 40. Münster: Waxmann.

Utriainen, Terhi & Kari Mikko Vesala

2020 Maaseutukaupungin ihmeestä globaaliksi instituutioksi: Uskonnollisen kuvittelun rajapintoja ja toimijoita Lourdesin pyhiinvaelluskohteessa. – Aila Viholainen, Jaana Kouri ja Tiina Mahlamäki (toim.), *Kuvittelu ja uskonto: taustoja, tulkintaa ja sovelluksia*, 146–170. Tietolipas 264. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Valkonen, Satu

2012 *Television merkitys lasten arjessa*. Diss. Tampere: Tampereen yliopisto.

Vehkalahti, Kaisa, Niina Rutanen, Tarja Pösö & Hanna Lagström

2010 (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.

Vesala, Kari Mikko & Teemu Rantanen

1999 *Pelkkä puhe ei riitä: maanviljelijän yrittäjäidentiteetin rakentumisen sosiaalipsykologisia ehtoja*. Helsinki: Yliopistopaino.

Viholainen, Aila, Jaana Kouri & Tiina Mahlamäki

2020 (toim.) *Kuvittelu ja uskonto: taustoja, tulkintaa ja sovelluksia*. Tietolipas 264. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.